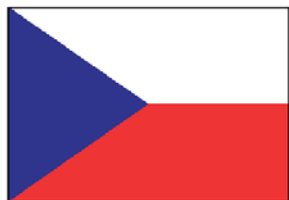

Čehijas Republikas Ārlietu ministrija

Par Čehijas un Latvijas diplomātisko attiecību vēsturi

Dokuments, kas izdots savstarpējo attiecību astoņdesmit gadu atcerei un to atjaunošanas desmitajai gadadienai

Čehijas Republikas vēstniecība Rīgā
2001

SATURS

ČEHIJAS REPUBLIKAS MINISTRU PREZIDENTA BIEDRA UN ĀRLIETU MINISTRA JANA KAVANA PRIEKŠVārds	1
I. ČEHOSLOVĀKIJA UN LATVIJA: IESKATS SAVSTARPĒJO DIPLOMĀTISKO UN POLITISKO ATTIECĪBU VĒSTURĒ (JINDRŽIHS DEJMEKS)	3
II. SAVSTARPĒJO DIPLOMĀTISKO ATTIECĪBU ATJAUNOŠANA UN NOSTIPRINĀŠANA	21
PIELIKUMS	
1. DOKUMENTU IZLASE NO 1920. LĪDZ 1938. GADAM (JINDRŽIHS DEJMEKS)	27
2. ČSR UN ČR DIPLOMĀTISKO PĀRSTĀVNICĪBU ADRESES LATVIJĀ	43
3. ČSR DIPLOMĀTISKIE PĀRSTĀVJI LATVIJĀ	44
4. ČSFR UN ČR PĀRSTĀVNICĪBAS ATTĪSTĪBA LATVIJĀ 90. GADOS	45
5. LĪGUMATTIECĪBAS STARP ČEHIJAS REPUBLIKU UN LATVIJU	46
6. ČEHIJAS UN LATVIJAS SAIMNIECISKĀS ATTIECĪBAS	48

Priekšvārds

Šogad mēs atzīmējam divas nozīmīgas gadadienas – 80. gadskārtu kopš diplomātisko attiecību iedibināšanas starp mūsu valstīm un 10. gadadienu kopš to atkārtotas atjaunošanas.

Laika posmā starp diviem pasaules kariem Čehoslovākija bija nozīmīgs Latvijas politiskais un saimnieciskais partneris. Rosīgi attīstījās čehu un latviešu saimnieciskās attiecības. Abas valstis spēcīgi uztvēra savas neatkarības apdraudējumus un izsacījās par kolektīvās drošības ideju. Taču starpkaru attīstību uz gariem gadu desmitiem varmācīgi pārtrauca traģiskie notikumi, kuru rezultātā abās mūsu valstīs nodibinājās totalitāri režīmi. Taču cīņa par brīvību turpinājās. It sevišķi gribu atzīmēt to, ka Latvija ar lielām simpātijām dzīvoja līdz Prāgas pavasara notikumiem 1968. gadā.

Komunistiskās sistēmas sabrukums Eiropā atvēra ceļu Latvijas neatkarības atjaunošanai un demokrātiskas sistēmas iedibināšanai abās mūsu valstīs. Mums pavērās ceļš uz Eiropu un Eiroatlantiskās drošības sistēmu – Ziemeļatlantijas līguma organizāciju. Čehijas Republika kļuva par NATO locekli 1999. gadā, Latvijas centieni ir velūti tam, lai NATO iestātos, un Čehijas Republika atbalsta Latviju šajos centienos. Pašlaik abas mūsu valstis risina sarunas par pievienošanos Eiropas Savienībai. Abu mūsu valstu intereses ir kopīgas

pamatjautājumos, lai izveidotu no Eiropas miera, drošības un labklājības kontinentu, kā arī iekļauties struktūrās, kuras ir šādas attīstības garantētājas.

Bagātīgie un allaž attīstošies sakari starp Čehijas Republiku un Latvijas Republiku atspoguļo mūsu valstu dinamisko attīstību. Iepriecinoši, ka mums kopīgi izdodas balstīties uz tradīcijām politikas, saimnieciskajā un kultūras jomā un izmantot jauno telpu vispusīgai savstarpējai sadarbībai. Tam kalpo arī plašais līgumsaistību ietvars, kuru mums izdevies izveidot un kuru mēs vēlamies attīstīt tālāk. Ar to mēs veidojam partnerību, kas būs mūsu kopīgais ieguldījums uz vienotību esošajā Eiropā un Eiroatlantiskajā sadarbībā.

Jans Kavans

Čehijas Republikas ministru prezidenta biedrs un ārlietu ministrs

I. Čehoslovākija un Latvija:

ieskats savstarpējo diplomātisko un politisko attiecību vēsturē

Jindržihs Dejmeks¹ [Jindřich Dejmek]

Čehoslovākija un Latvija piedzima – formāli ņemot, tikai ar triju nedēļu atstarpi² – 1918. gada rudenī, un tā bija daļa no procesa, kas satricināja visu līdzšinējo Centrālās un Austrumeiropas politisko (arī sociālo) struktūru. Abos gadījumos patstāvīgas valsts rašanās nozīmēja neilgi pirms tam faktiski neiedomājamu nacionālās emancipācijas procesa noslēgumu; šis process bija uzsācies jau sen XIX gadsimtā, taču modernā valstiskuma veidošanās noslēgums gan no faktiskā viedokļa, gan no starptautiski tiesiskā viedokļa ieilga daudzus mēnešus pēc formālajām neatkarības deklarācijām. Ja ČSR gadījumā par veidošanās noslēgumu var uzskatīt miera līguma parakstīšanu ar Ungāriju 1920. gada 4. jūnijā, kas galīgi nostiprināja Slovākijas piederību republikai un tās dienvidu robežu, tad Latvijai par līdzīgu brīdi var uzskatīt tā paša gada 18. augustu. Proti, toreiz Rīgā tika parakstīts Latvijas un padomju miera līgums, ar kuru Maskava atzina Latvijas neatkarību, atzina tās teritoriālos apmērus un uzņēmās dažas ekonomiskās un kultūras saistības. Komplicētais ceļš uz neatkarību – līdztekus daudziem citiem apstākļiem – iezīmēja arī savstarpējo attiecību iedibināšanu starp abām jaundzimušajām valstīm.

Jāpiebilst, ka kontakti starp čehiem (un slovākiem) un latviešiem ievērojami attīstījās – ja neņemam vērā drīzāk sporādiskās attiecības XIX gadsimtā – jau tajos gados, kad abas tautas cīnījās pirmajā pasaules karā. Krievijas sabrukuma sākuma brīdī pēc boļševistiskās revolūcijas, kad turpinājās dažu kādreizējās Romanovu impērijas tauta nacionālo karaspēku formēšanās, latviešu militāro formējumu veidošanā ievērojama loma bija viņu sadarbībai ar

¹ Dr. Phil. Jindržihs Dejmeks ir ČR Zinātņu akadēmijas Vēstures institūta zinātniskais darbinieks.

² Čehoslovākijas valsts proklamēta Prāgā, 1918. gada 28. oktobrī, Latvijas valsts – Rīgā, tā paša gada 18. novembrī.

Čehoslovākijas leģionāru vienībām. 1918. gada rudenī izveidojās ciešāka sadarbība arī starp Čehoslovākijas Nacionālās padomes (ČSNP) nodaļu Krievijā un Latvijas Nacionālo padomi Sibīrijā, turklāt ČSNP nodaļas pārstāvji apņēmas atbalstīt tiklab latviešu karaspēka organizēšanu kā latviešu politiskos mērķus miera konferencē. Dažviet, piem., Omskā, čehoslovāku pārstāvji patiešām aktīvi atbalstīja latviešu pārstāvjus, turklāt ne vien pret boļševikiem, bet arī pret admirāļa Aleksandra Kolčaka spēkiem, kuri centās atjaunot pirmsrevolūcijas centralizēto Krieviju, kurā, saprotams, nelielo nekrievu tautu neatkarības (un pat autonomijas) programmai nebija vietas.³

Tomēr ceļš uz abu valstu tiešajām attiecībām nebija vienkāršs un nebūt neveda taisnā virzienā. Pirmajos mēnešos pēc kara beigām Čehoslovākijas intereses Baltijā pārstāvēja Dānijas konsulāts Rīgā, un tas bija saistīts ar formālo Dānijas apņemšanos pārstāvēt Austroungārijas intereses Krievijas teritorijā tūdaļ pēc 1914. gada. Baltijas valstis - un pirmā no tām bija Lietuva - jau 1919. gada sākumā izrādīja interesi par tiešu sakaru nodibināšanu ar Prāgu, taču iesākumā Čehoslovākijas politiskās reprezentācijas nostāja daudzu iemeslu dēļ bija ļoti atturīga. Ja, piemēram, Latvijas diplomātiskais pārstāvis Polijā 1920. gada maijā izrādīja interesi par ČSR atzīšanu *de facto* ar sekojošu formālo attiecību nodibināšanu, tad tas notika laikā, kad neviena no uzvarētājām lielvalstīm Latvijas valdību formāli neatzina, un *de facto* to atzina vienīgi Lielbritānija, Polija un dažas mazākas valstis, kurām līdz gada beigām pievienojās Francija un, saprotams, pēc minētā 1920. gada 18. VIII līguma, arī padomju Krievija. Rietumu demokrātiju atturība Baltijas valstu jautājumā, kas – it sevišķi franču gadījumā – bija tieši saistīta ar to nostāju Krievijas jautājumā, saprotams, nepalika bez ietekmes uz Prāgas nostāju. Prezidentam Masarikam un ārlietu ministram E. Benešam bija savi priekšstati par Krievijas attīstību nākotnē, un šie priekšstati skāra arī uzskatus par Baltijas valstīm, Latviju ieskaitot. Benešs uzskatīja, ka boļševiku režīms vai nu pats sabruks, vai – pirmām kārtām saimniecisko grūtību iespaidā un tātad vajadzīgās Rietumu palīdzība dēļ – būs spiests demokratizēties. Tāpēc Prāga gribēja palikt “neitrāla pret Krievijas iekšējām problēmām un, vienojoties ar mūsu sabiedrotajiem, (...) dibināt sakarus ar Krievijas atsevišķo daļu saimnieciskajiem faktoriem...”⁴. Šā mērķa īstenošanai tika sagatavota vairāku konsulātu ierīkošana pirmām kārtām kādreizējās Krievijas impērijas

³ Čehu politiskais pārstāvis Omskā, starp citu, toreiz bija Jozefs Košeks, kam trīs gadus vēlāk nācās kļūt par pirmo čehoslovāku konsulu Latvijas galvaspilsētā Rīgā, un šis fakts, protams, ievērojami atviegloja viņa vēlāko konsulāro un diplomātisko misiju.

⁴ Citāts no Beneša parlamenta ekspozē 1920. gada 31. janvārī. E. Benešs, “Jaunās Eiropas problēmas un Čehoslovākijas ārpolitika”. Prāga, 1924, 52.lpp.

“nomaļu” teritorijās, tātad arī Baltijā, kā arī Gruzijā un Tālajos Austrumos. Pirmais darbību 1921. gada jūnija sākumā darbību uzsāka Čehoslovākijas konsulāts tieši Latvijas galvaspilsētā Rīgā, pēc tam, kad ČSR valdība jau 26. aprīlī bija atzinusi Latviju (tāpat kā Igauniju) *de facto*.⁵ Par konsulāta pārvaldnieku turklāt tika izraudzīts Jozefs Košeks [*Josef Košeke*], kādreizējais Čehoslovākijas leģionāru majors Krievijā (un neformālais pārstāvis Omskā), kas ne vien aktīvi piedalījās minētajā Latvijas karspēka veidošanā, bet arī politiski atbalstīja latviešus pret Kolčaku. Šī pirmā ČSR oficiālā pārstāvja Austrumbaltijas republikās pagātne neapšaubāmi ievērojami veicināja sākotnējo attiecību veidošanu starp abām jaunajām valstīm.

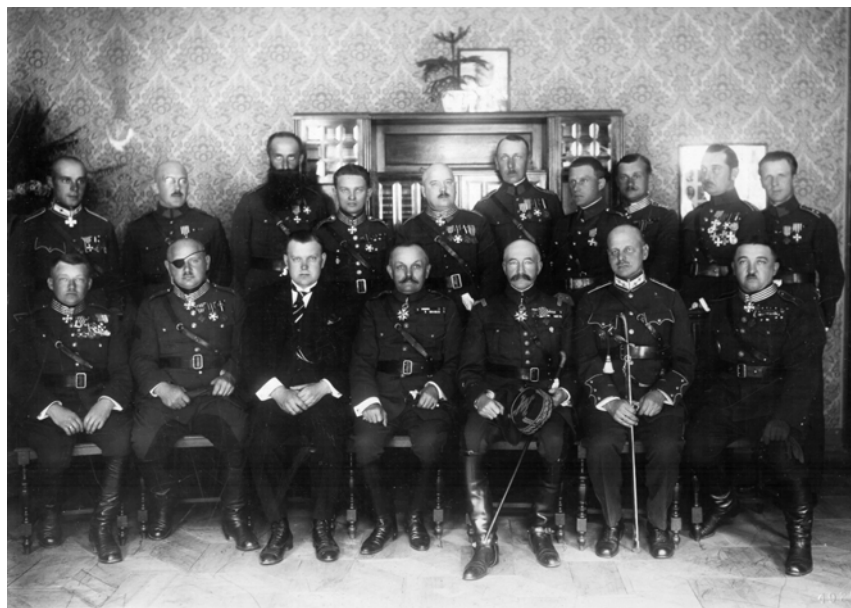

1. attēls. Majors Jozefs Košeks, 1921. gadā

Košeks, kurš atbrauca uz Rīgu jau 1921. gada aprīļa vidū, šeit sastapās ar neparasti dedzīgu uzņemšanu. Divdesmit pirmajā aprīlī viņu pirmoreiz pieņēma ārlietu ministrs Zigfrīds A. Meijerovics, latviešu diplomātijas iedibinātājs (un drīz vien – no tā paša gada jūnija arī ministru prezidents), kurš uzsvēra gan savu apbrīnu par Masariku (ar kuru bija personīgi iepazinies pasaules kara laikā Londonā), tā arī par E. Benešu, kura “radošajā politikā” esot saskatījis – vēl daudzkārt uzsvērdams – “sekošanas vērtu ceļu”. Taču, kā uzsvēra Košeks pirmām kārtām, Meijerovics “vēlas ļoti ciešus sakarus starp abām valstīm, ČSR un Latviju, saimnieciskā laukā, jo labi saimnieciskie sakari ir garantija saskanīgām politiskām vadlīnijām. Latvija kā maza valsts nedrīkst būt saimnieciskā ziņā pilnīgi saistīta ar savu tiešo kaimiņu, ja nevēlas politiski pakļauties tā gribai, un tāpēc meklē saimnieciskās

⁵ ČSR konsuls J. Košeks formālo *exequatur* no Latvijas valdības saņēma 1921. gada 8. jūnijā, tajā pašā dienā viņu pieņēma audiencē arī toreizējais augstākais valsts pārstāvis, Nacionālās sapulces priekšsēdētājs J. Čakste.

saītes citās zemēs, it sevišķi tajās, kurās valda demokrātiskā garā...”⁶. Tas galu galā bija par iemeslu, kāpēc Latvija praktiski vienlaicīgi ierīkoja savu konsulātu Prāgā, par kura pārvaldnieku tika iecelts Vilhelms Šreiners. Dažas nedēļas vēlāk, saistībā ar Košeka vizīti pie Tautas sapulces priekšsēdētāja (un no 1922. līdz 1927. gadam arī pirmā republikas prezidenta) Jāņa Čakstes, tika zondētas arī iespējas militārās sadarbības uzsākšanā.⁷

2. attēls. grupa čehoslovāku virsnieku, kuri apbalvoti ar latviešu Lāčplēša ordeni, 1924. gadā

Ar konsulāro iestāžu ierīkošanu gan bija izveidota platforma savstarpējām attiecībām, taču tas vēl nenozīmēja īstenus diplomātiskos sakarus no starptautiski juridiskā viedokļa. Čehoslovākijas ārpolitikas arhitekti pat tagad neticēja, ka ģeopolitisks izkārtojums Eiropas austrumos (kura visbūtiskākais elements bija 1921. gada marta Rīgas miera līgums starp Poliju un padomju Krieviju) ir ilgstošs. Turklāt uz viņiem nepārtrauktu spiedienu izdarīja čehu rusofilie labējie spēki, kuri noraidīja jebkurus pasākumus, kas nozīmētu kādreizējās austrumu impērijas “dališanas” atzīšanu. Tāpēc Baltijas republiku neatkarības formālā atzīšana tika aizvien atlikta, lai gan rietumu lielvalstis šo soli bija spērušas jau 1921. gada janvārī. To, cik tālu sniedzās Prāgas piesardzība attiecībā uz izkārtojumu šī Eiropas daļā, vislabāk demonstrēja čehoslovāku diplomātijas nostāja pret visu triju Baltijas valstu uzņemšanu Tautu Savienībā 1921. gada septembrī. Proti, balsošanas

⁶ Ārlietu ministrijas arhīvs, Prāga, (turpmāk – ĀMA), politiskie ziņojumi no Rīgas (PZ Rīga), 1921, Košeks uz Prāgu 26. aprīlī. Skat. arī 1. pielikumu.

⁷ Turpat, Rīga 1921, Košeks uz Prāgu 8. jūnijā.

laikā čehoslovāku delegāts – sūtnis Parīzē Š. Osuskijs [Š. Osusky] – atturējās, un tas, saprotams, radīja ārkārtīgi nelabvēlīgu iespaidu Baltijā. Kā tūdaļ pat ziņoja čehoslovāku konsuls no Rīgas, “mūsu delegātu nostāja šeit tika asi kritizēta un visur izteikts izbrīns par to, ka Čehoslovākija, kas par savu patstāvību var pateikties nacionālās pašnoteikšanās principa iemiestošanai, var noliegt šo principu tad, ja runa ir par citas tautas, šinī gadījumā latviešu, pašnoteikšanos”.⁸ Košeks pievērsa uzmanību tam, ka Baltijas valstis neīstenos pretkrievisku politiku un “arī nākotnes demokrātiskā Krievija neraugās uz nomalē esošo valstu pastāvēšanu ar dusmām un ienaidu...”. Vienlaikus viņš brīdināja savus priekšniekus, ka tālāka vilcināšanās var kaitēt čehoslovāku interesēm gan no attiecību viedokļa tieši ar Baltiju, gan arī ar pašu Krieviju. “...Centrālās Krievijas saimnieciskā atjaunotne nāks no nomalēm, un mūsu rūpniecībai vajag, lai nomalēs būtu uzbūvētas stipras bāzes, no kurām varētu doties tālākā gājienā, lai pakāpeniski iekļūtu Krievijā, ja tā negrib naivi gaidīt visus rezultātus no tirdzniecības līguma parakstīšanas starp ČSR un Krievijas valdību... Mūsu politiskā nostādne pret nomales valstīm draud mums ar ievērojamiem saimnieciskiem zaudējumiem...”.⁹ Čehoslovāku konsulāta Rīgā brīdinājums līdz ar citām informācijām (arī reakcija Tallinā un Kauņā) nenoliedzami veicināja strauju Prāgas nostājas maiņu. Jau 1921. gada 29. decembrī ČSR valdība atzina *de iure* Latvijas un divu pārējo Baltijas jūras krastos esošo valstu neatkarību. Ceļš uz regulāriem sakariem bija atvērts.

2.

Pie pamatjautājumiem, kurus vajadzēja risināt visām jaunizveidotajām nelielajām valstīm Centrālajā un Austrumeiropā, jāierindo gan to ilgstošāka iesakņošanās attiecīgajā reģionā, gan šo valstu starptautiskā nodrošināšana. Ir visnotaļ saprotami, ka gan čehoslovāku, gan latviešu politiskā reprezentācija turklāt meklēja izeju no sarežģītās savu valstu ģeopolitiskās situācijas starp divām, kaut arī tobrīd no varas aprites izslēgtām lielvarām - Vāciju un Krieviju - sadarbībā ar citām nelielām valstīm un tautām.

Čehoslovākijas diplomātija mēģināja vismaz daļēji uzspiest savu priekšstatu par “jauno” Centrāleiropu, nodibinot Mazo Antanti (kurai, starp citu, bija ievērojami dzīva atbalss arī Baltijas valstīs), kā arī mēģināja izkārtot ilglaicīgākas vienošanās ar Poliju un

⁸ Turpat, Rīga 1921, Košeks uz Prāgu 20. oktobrī.

⁹ Turpat.

Austriju, noslēdzot attiecīgus līgumus 1920. un 1921. gadā. Latvijas politika, saprotams, orientējās pārsvarā uz sadarbību ar igauņiem (kuri jau 1919. gadā bija palīdzējuši tikt galā ar vācu okupāciju), taču meklēja ceļu arī pie poļiem un lietuviešiem, tātad uz tādas Baltijas savienības dibināšanu, par kuru jau pasaules kara laikā bija domājis, piem., latviešu dzejnieks un politiķis J. Rainis. Baltijas jūras austrumu krasta nelielo tautu plašākas vienošanās projekta virzība, kas balstījās uz varenāko (turklāt padomju armiju nesen atvairījušo) Poliju, tomēr drīz sarežģījās. Proti, starp poļiem un lietuviešiem kulmināciju sasniedza praktiski neatrisināmais konflikts par Lietuvas vēsturisko metropoli Viļņu (kuru pārsvarā gan apdzīvoja poļi un ebreji). Lietuviešu un poļu antagonisms pēc tam gandrīz visus divdesmit gadus starp kariem padarīja neiespējamu valstu politisko sadarbību šinī reģionā un, kā piemērs minams, ka tieši Latvijas politika faktiski bija spiesta izdarīt izvēli starp sadarbību ar militārā ziņā nenoliedzami varenākajiem poļiem un kaimiņos esošajiem (un etniski un valodas ziņā noteikti tuvākajiem) lietuviešiem. Netieši tas skāra arī sakarus starp Rīgu un Prāgu.

1922. gada pavasara mēneši pirms lielās starptautiskās konferences Dženovā, kurai vajadzēja risināt problēmas, saistītas ar krievu “jautājumu”, deva vienreizēju iespēju (kas uz ilgu laiku arī palika pēdējā) ciešākai politiskai sadarbībai starp vairākām valstīm visā apgabalā starp Krieviju un Vāciju. Par tamlīdzīgu Baltijas valstu, Polijas un Mazās Antantes (ar Čehoslovākiju priekšgalā) sadarbību, starp citu, atklāti izteicās tieši latviešu ministru prezidents Z. Meijerovics,¹⁰ turklāt šķita, ka šādai sadarbībai tiks izveidots arī starptautiski tiesiskais ietvars. Proti, Latvija (līdz ar Igauniju un Somiju) konferences laikā Varšavā 1922. gada 17. martā bija parakstījusi ar Poliju četru pušu politisko līgumu, līdz ar kuru – saprotams, netieši – pieslēdzās līgumos fiksētajai sadarbībai starp Varšavu un Mazās Antantes valstīm, Čehoslovākiju¹¹ ieskaitot. Šādu koncepciju atbalstīja arī Polijas un Francijas diplomātija, taču jau daudz piesardzīgāki bija čehoslovāku diplomāti, kuri apzinājās bieži vien ievērojami atšķirīgās atsevišķo valstu intereses, sākot no Somijas un beidzot ar Dienvidslāviju. Tās galu galā izpaudās jau tieši pašā Dženovas konferencē, taču arī tālākā attīstībā.

¹⁰ Salīdzin., Meijerovica izteikums krievu avīzei “Segodņa”, citēts konsula J. Košeka 1922. gada 1. marta ziņojumā, ĀMA, PZ Rīga 1922.

¹¹ Ar Rumāniju Polija parakstīja militāro un politisko konvenciju jau 1921. gada 3. martā; ar Čehoslovākiju politiskais līgums tika parakstīts tā paša gada 6. novembrī.

Galvenie dokumenti, kas vedināja Čehoslovākiju un Latviju uz ciešāku sadarbību – t.i., baltiešu “Varšavas” vienošanās 1922. gada martā, nedz arī iepriekšējā gada novembra politiskais līgums starp Poliju un Čehoslovākiju – galu galā netika ratificēti un tātad nestājās spēkā. Sekojošā attīstība, it īpaši Rapallo līguma rezultātā pieaugošā sadarbība starp padomju Krieviju (resp. PSRS) un Vāciju, spieda Latviju – līdzīgi kā Igauniju – meklēt nodrošinājumu vispirms pret potenciālajām padomju briesmām, un tas Latviju attālināja no Prāgas ārējās politikas interešu smaguma centra. Ja tā pievērsās galvenokārt kontinenta centrālās un dienvidaustrumu daļas problēmām, tad latviešu aktivitātes primāri bija virzītas uz sadarbību Baltijas reģionā, un to visredzamākais rezultāts bija bilaterālie līgumi ar Igauniju.¹² Vismaz daļēji Latvijas un Čehoslovākijas attiecību temperatūra bija atkarīga no strauji dziestošās gaisotnes Prāgas un Varšavas starpā.

Par vissvarīgāko platformu, kur arī tālāk notika zināma kooperēšanās starp abu valstu diplomātiem, tagad kļuva Tautu Savienība, kurā latviešu diplomāti ne reizi vien novērtēja Beneša pieredzi un izveici. Visizteiksmīgāk tas izpaudās 1924. gada rudenī, kad Čehoslovākijas diplomātijas šefam bija principiāla loma, sagatavojot t.s. Ženēvas protokolu, jeb Protokolu par starptautisko strīdu miermīlīgu nokārtošanu, kas līdztekus strīdīgo jautājumu risināšanas mehānismam piedāvāja arī sankcijas pret agresoru. Latvija, līdzīgi kā vairums nelielo Eiropas valstu projektu ar sajūsmu atbalstīja, kāds no Rīgas ārlietu ministrijas galvenajiem ierēdņiem Beneša veikumu Ženēvā komentēja čehoslovāku konsula klātbūtnē šādi: “Dr. Benešs ir vislabākā reklāma Jūsu valstij. Viņš neapstrīdami bija vislabākais darbinieks Ženēvā... Vienkārši brīnišķīgi, kā viņš prot strādāt.”¹³ Apbrīnas vārdus netaupīja arī jaunvecais latviešu diplomātijas vadītājs Z.A. Meijerovics, kurš presē bieži vien tika pielīdzināts Benešam.

Taču Eiropas likteni nevadīja nelielo valstu ministri. Britu konservatīvo pretestības dēļ Ženēvas protokols netika ratificēts. Beigās britu diplomātija – pēc vienošanās ar Vācijas valdību – ķērās pie sarunām, kuras izveidoja drošības ietvaru tikai kontinenta rietumu daļā, un tās noslēdzās ar vienošanos parakstīšanu Lokarno 1925. gada oktobrī. Čehoslovākijai tomēr izdevās – noslēdzot jaunu garantijas paktu ar Franciju – saglabāt vismaz “visnepieciešamākās” no savām garantijām, lai gan par to starptautisko pavājināšanos, it

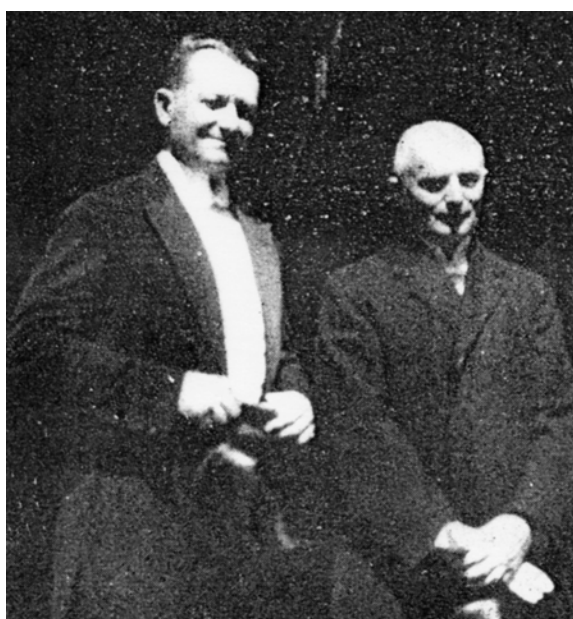
¹² Latvijas un Igaunijas politiskais līgums tika parakstīts 1923. gada 31. oktobrī, vienlaikus bija parakstīta militārā konvencija un nolemts sagatavot (pēc tam nekad neīstenoto) muitas ūniju starp abām valstīm. Analīzi no čehu viedokļa skat., piem., ĀMA, PZ Rīga 1923, X, pārskats par 1923. gada oktobri, it sevišķi 5.-7. lpp. Jāpiebilst, ka multilaterālā līmenī beigu beigās 1925. gada 17. janvārī izdevās parakstīt mirtiesas un arbitražas līgumu, kurā līdztekus Latvijai un Igaunijai piedalījās Somija un Polija, taču dokuments, saprotams, nesaturēja nekādas klauzulas par drošību.

¹³ ĀMA, PZ Rīga 1924, Košeks uz Prāgu 15. oktobrī.

sevišķi ilglaicīgākā perspektīvā, nebija šaubu. Latvija un pārējās Baltijas valstis palika pilnīgā varas vakuumā starp Vāciju un Krieviju, un tās starptautiskā stāvokļa bēdīgumu itin kā gribēja simbolizēt Latvijas starpkaru posma vislielākā diplomāta, ministra Meijerovica traģiskā nāve neilgi pirms Lokarno.¹⁴ Abām valstīm šis stāvoklis diezin vai solīja labvēlīgas izredzes nākotnē.

3.

1927. gada vasaras sākumā diplomātiskajās attiecībās starp Čehoslovākiju un Latviju notika līdz šim visnopietnākā pārmaiņa, kad Prāgas valdība nolēma iekārtot sūtniecības Baltijas valstu galvaspilsētās. Tās sāka darboties jau tā paša gada jūnijā, tomēr par formālo diplomātisko pārstāvi Rīgā (arī Tallinā) tika iecelts Čehoslovākijas sūtnis Polijā, tanī laikā viens no E. Beneša vistuvākajiem vīriem – Vāclavs Ģirsa.

3. attēls. Vāclavs Ģirsa (no labās) ar Jozefu Košekū,
1927. gadā

Tātad diplomātisko pārstāvniecību nākamos astoņus gadus (līdz 1935. gada jūlijam) faktiski vadīja *chargé d'affaires e.p.*, turpretim īstenais sūtnis Latvijā tikai šad tad – minimāli

¹⁴ Piezīmēšanas vērts ir tas, ka 1925. gada jūlijā, tikai dažas nedēļas pirms nāves Z. Meijerovics ieradās Čehoslovākijā īsā vizītē, kur, starp citu, atkal satikās ar E. Benešu, kuru it sevišķi reģionālo integrācijas centienu jautājumos uzskatīja par savu paraugu. Par Prāgu viņš toreiz izteicās kā par “Eiropas politisko sirdi”, viņu fascinēja arī čehu lauksaimniecības stāvoklis, utt. Salīdz. ĀMA, PZ Rīga 1925, kārtējais ziņojums Nr VII, Košeks uz Prāgu 3. augustā. Skat. 2. pielikumu.

reizi gadā – iebrauca no Varšavas. J. Košeks, kam pirms tam kā konsulam bija starpvalstu attiecībās stipri vien neparasta loma, turklāt 1928. gadā tika pārcelts uz ministriju, un viņu aizstāja Čeņeks Vrabecs [*Čeněk Vrabec*], diplomāts, kuram bija zināma pieredze galvenokārt ar vācu un austriešu, bet nevis ar Baltijas vidi. Viņš vadīja diplomātisko pārstāvniecību Rīgā līdz pat 1932. gada augustam, kad viņu nomainīja Jaroslavs Līpa [*Jaroslav Lípa*], visumā pieredzējis diplomāts, turklāt cilvēks, kas personīgi bija tuvs pašam prezidentam Masarikam. Viņam galu galā bija lemts 1935. gada jūlijā kļūt par pirmo īsteno Čehoslovākijas sūtni Latvijā, taču tas norisinājās jau gluži pārmainījušos starptautiskajos apstākļos, kā arī citos apstākļos pašā Latvijā.

Ja divdesmito gadu otrajā pusē starp Prāgu un Rīgu notika formāla diplomātisko attiecību izveidošana, tad pakāpeniski notika arī savstarpējo kontaktu intensificēšanās. Nomierinoties visai starptautiskajai atmosfērai (ko gan drīz pārtrauca saimnieciskās krīzes sekas), Čehoslovākijas un Latvijas intereses krustojās pirmām kārtām Eiropas vispārējās drošības līmenī. Abas valstis 1928. gadā parakstīja t.s. Briāna – Keloga paktu, kas aizliedza izmantot karu kā starptautiskas politikas līdzekli, abu valstu pārstāvji sadarbojās atbrūpošanas sagatavošanas komisijā Ženēvā, Eiropas konsultatīvajā komisijā, kas tika izveidota pēc Francijas ministru prezidenta A. Briāna iniciatīvas 1930. gada rudenī, utt. Bilaterālās politiskās attiecības attīstījās ne vien bez traucējošiem notikumiem, bet demokrātijas attīstība Čehoslovākijā zināmā nozīmē ietekmēja arī demokrātiskās Latvijas attīstību. Toreizējais *chargé d'affaires* Č. Vrabecs rakstīja, ka “Čehoslovākija bauda ievērojamas latviešu preses simpātijas un uzmanību. Ik dienas prese publicē ziņas par visiem ievērības vērtajiem notikumiem Čehoslovākijā, ar interesi seko arī Čehoslovākijas saimnieciskajiem jautājumiem...”¹⁵

Toreizējās pacifistiskās gaisotnes garā jau 1928. gada nogalē starp abām valstīm sāka gatavot tekstu bilaterālam miertiesas un arbitrāžas līgumam, lai gan tā sagatavošana pēc tam ieilga. Vēlāk to Ženēvā 1933. gada 11. septembrī parakstīja toreizējie ārlietu ministri E. Benešs un Valdemārs Salnājs, un tas nozīmēja, ka savstarpējās attiecības arī formāli ieguva jaunu ietvaru.¹⁶ Jau 1930. gada vasarā arī Latvijas valdība pārveidoja līdzšinējo

¹⁵ ĀMA, PZ Rīga 1928, Č. Vrabecs uz Prāgu 3.oktobrī.

¹⁶ Salīdz. tās tekstu ĀMA, Valsts līgumu arhīvs, 1933., skat. šās studijas 6.pielikumu.

konsulāro pārstāvniecību Prāgā par īstenu sūtniecību, kuru vadīja – atšķirībā no toreizējās čehoslovāku prakses – īstens sūtnis.¹⁷

4. attēls. Latvijas sūtnis ČSR Kārlis Ducmanis, iesniedzot akreditācijas dokumentus prezidentam Masarikam, 1930. gadā

Kopš divdesmito gadu otrās puses intensificējās arī tirdznieciski politiskās attiecības, kā arī kultūrpolitiskie un - nebūt ne pēdējā vietā – arī personīgie sakari starp politiskajiem vadītājiem, lai gan tie nekad nerasniedza to intensitāti, kas piemita piem., latviešu un poļu kontaktiem. Jau 1929. gada septembrī ČSR privāti apmeklēja toreizējais Saeimas priekšsēdētājs Paulis Kalniņš. Nepilnus divus gadus vēlāk, 1931. gada augustā, neilgu laiku Prāgā uzturējās Latvijas prezidents Alberts Kviesis (brauciena laikā uz Franciju).¹⁸ Vairojās pilsētu pārstāvju, dažādu korporāciju apmaiņas braucieni, kā arī lielāku žurnālistu grupu ekskursijas utt. Čehoslovākijas eksports uz Latviju jau divdesmito gadu beigās ieņēma sesto vietu Latvijas importa sarakstā, taču par ilgstoši aktīvas tirdzniecības bilances cenu, un šis fakts vēlāk – it sevišķi pēc 1931. gada, kad zemi skāra lielās saimnieciskās krīzes sekas – izvērtās nebūt ne mazos sarežģījumos.¹⁹

¹⁷ Pirmais Latvijas sūtnis no 1930. gada augusta bija Kārlis Ducmanis, 1933. gada septembrī par viņa sekotāju kļuva Mārtiņš Nukša, kurš Prāgā darbojās līdz brīdim, kad vācieši okupēja ČSR. Par Ducmaņa misijas sākumu skat. dokumentus Nr. 4. un 5. pielikumā.

¹⁸ ĀMA, PZ Rīga 1932, kārtējais ziņojums Nr III, J.Līpa uz Prāgu 9. oktobrī.

¹⁹ 1930. gadā, kuru var uzskatīt par pēdējo gadu pirms pilnīgām krīzes izpausmēm, ČSR uz Latviju izveda preces par apmēram 71 miljonu Kč (pēc turienes oficiālās statistikas), toties Latvijas uz ČSR – tikai par 5,6 miljoniem. Nākamā gada pirmajā pusē čehu eksports uz Latviju sasniedza gandrīz 30 milj. Kč, Latvijas eksports uz Čehoslovākiju – 3,8 miljonus

Trīsdesmito gadu sākuma notikumi no jauna dokumentēja, cik bieži visnotaļ attālas ir atsevišķo valstu intereses visā apgabalā starp Vāciju un Krieviju. Ja Čehoslovākija jau “Veimāras” republikas beidzamajos gados sāka izjust intensīvo vācu spiedienu uz Centrāleiropu, šis spiediens sasniedza maksimumu, kad vācu diplomātija mēģināja panākt muitas ūniju ar Austriju (un tātad faktisku republikas dienvidu kaimiņa anšlusu, kam būtu fatālas sekas ČSR), tad skats no Baltijas jūras austrumkrasta uz šīm problēmām, saprotams, atšķīrās. Kā tieši sakarā ar vācu – austriešu projektu rakstīja *chargé d'affaires* Č. Vrabecs, “priekšlikums... kā paziņojis ministru prezidents K. Ulmanis, interesē Latvijas valdību tāpēc, ka no tā varētu iegūt pieredzi latviešu – igauņu muitas ūnijas īstenošanai. Par šāda ierosinājuma politiskajām sekām te domāts netika. Ministru prezidents K. Ulmanis pats paziņoja, ka Latvijai nav tiešas intereses par šo lietu.”²⁰ Latviešus toties daudz vairāk interesēja austrumu kaimiņa PSRS aktivitātes, pret kuru – pēc pagaidu savstarpējo attiecību atsaluma – viņi meklēja aizsardzību pirmām kārtām sadarbībā ar Poliju. Čehoslovākijai gan līdz šim vēl nebija pat īstenu diplomātisku attiecību ar padomju Krieviju, ČSR pozīcija pret Maskavu daudzu iemeslu dēļ bija atšķirīga. Un tomēr tā bija tieši padomju politika, kas kopš 1932. gada pakāpeniski pārorientējās no ciešas sadarbības ar Vāciju “Rapallo” garā uz Parīzi un tās sabiedrotajiem, un šāda politika izveidoja ietvaru iespējamai ciešākai sadarbībai arī starp Prāgu un Rīgu.²¹ Šās sadarbības ārējais dzinulis tomēr bija skaidrs – proti, nacistiskā kanclera Ādolfa Hitlera nākšana pie varas Vācijā 1933. gada janvārī, un tās sekas drīz vien sajuta praktiski visas nelielās valstis no austrumiem no reiha.

4.

1933. gada aprīļa beigās čehoslovāku diplomātijas vadītājs E. Benešs analizēja toreizējo Eiropas nelielo valstu situāciju, kuru nozīmīgi bija iespaidojusi gan nacistu *Machtübernahme* Vācijā, gan fašistiskā diktatora Musolini mēģinājums panākt lielvaru direktorijas projektu. E. Benešs akcentēja pārvērtības Centrālajā un Austrumeiropā pēc

Kč. Saprotams, šī tendence - it sevišķi kopš 1932. gada - izraisīja Latvijas valdības centienus izlīdzināt tirdzniecības bilanci, t.i., praksē - ČSR eksporta ierobežošanu.

²⁰ ĀMA, PZ Rīga 1931, kārtējais ziņojums Nr II, Č. Vrabecs uz Prāgu 1931. gada 1. jūlijā.

²¹ Jāatgādina, ka, sakarā ar poļu - padomju attiecību normalizāciju (kas bija šā procesa sastāvdaļa), notika arī būtiska Latvijas un padomju attiecību uzlabošanās. Visizteiktākā izpausme bija padomju - latviešu neuzbrukšanas līguma parakstīšana 1932. gada 5. februārī; tas vēlāk tika pagarināts. Piebūdisim tikai, ka 1940. gadā padomju puse līgumu, bez šaubām, absolūti ignorēja.

1918. gada, kuras pilntiesīgi pielīdzināja tam, ko Lielā franču revolūcija nozīmēja Rietumeiropai, turklāt līdztekus pozitīvajai attīstībai, ko pārvērtības bija devušas čehiem, poļiem, rumāņiem, dienviņslāviem un citiem, viņš pieminēja arī Somiju, Igauniju, Latviju un Lietuvu, “kurām, dabiski, sekojam ar vislielākajām simpātijām un pilnīgas veiksmes vēlējumiem...”²² Tādējādi pirmo reizi kopš divdesmito gadu sākuma čehoslovāku ārpolitiskajos spriedumos parādījās mājiens par to, ka totalitāro diktatoru spiediena dēļ nepieciešama visu mazo tautu sadarbība šinī telpā. Pret kolektīvo aizsardzību galu galā neiebilda arī nelielā demokrātiskā Latvija, kuras prezidents Alberts Kviesis pāris mēnešus pēc minētās Beneša runas čehoslovāku sūtņa klātbūtnē uzvērti novērtēja lomu, kas bijusi un ir čehoslovāku diplomātijai, virzot uz priekšu ideju par kolektīvo drošību.²³

Latvijas valdība par Vācijas nacistiskā režīma agresivitāti pirmoreiz pārliecinājās 1933. gada jūnijā, kad Berlīne uzsāka (kaut arī pagaidu) sviesta – tādā vissvarīgākās Latvijas eksporta preces – eksporta blokādi uz reihu. Šis fakts līdz ar straujo Baltijas vāciešu pievēršanos nacismam un citiem apstākļiem paātrināja nelielo Baltijas valstu sadarbības programmas idejas renesansi. Latvija vispirms – ar organizatorisko paktu, kas papildināja 1933. gada alianses līgumu – padziļināja sadarbību ar Igauniju, un drīz tika īstenota šīs alianses paplašināšana, pievienojoties trešajai Austrumbaltijas valstij Lietuvai un izveidojoties trīspusējai Baltijas Antantei. To parakstīja Ženēvā 1934. gada 12. septembrī, lai nostiprinātu pirmām kārtām visu triju valstu politisko un diplomātisko sadarbību, turklāt tas notika ne bez līdzīgā Mazās Antantes trīspusējās sadarbības iedvesmojuma. Tanī laikā ar Latviju un tās partneriem no Baltijas Antantes pat rēķinājās daudz plašākā drošības projektā, t.s. Austrumu Lokarno (viens no tā autoriem atkal bija Čehoslovākijs ārlietu ministrs), taču tieši šā nodoma sagatavošanas laikā pašā Latvijā notika principiālas iekšējas pārmaiņas, kuras neizbēgami ietekmēja tās ārpolitiku un, starp citu, arī attiecības ar Čehoslovākiju.

1934. gada 15. maijā ministru prezidents Kārlis Ulmanis visā valstī izsludināja ārkārtējo stāvokli, pārtrauca parlamenta darbību, apturēja politisko partiju darbību un nodibināja faktisku personīgo diktatūru, kas balstījās gan uz viņa piekritējiem no Zemnieku Savienības, gan zemessardzes nodaļām jeb Aizsargiem. Daļa opozīcijas vadītāju – arī jau pieminētais Saeimas priekšsēdētājs P. Kalniņš – tika apcietināti, turklāt Ulmanis viņus

²² E. Benešs. Cīņa par mieru un valsts drošību. Čehoslovākijs ārlietu politika runās..., Prāga, 1934, 744. lpp.

²³ Prezidents A. Kviesis Līpam paziņoja burtiski, ka 1933. gada notikumu sekas “būs mums par biedinājumu un sadzīs mūs [mazās tautas] barā..., ĀMA, PZ Rīga 1934, Līpa uz Prāgu 2. janvārī (1934).

apsūdzēja bruņota apvērsuma gatavošanā, kuru viņam vajadzējis novērst. Čehoslovāku *chargé d'affaires* J.Līpa tomēr savos ziņojumos Ārlietu ministrijai Prāgā ieturēja pret Ulmaņa diktatūru visnotaļ kritisku nostāju. “Ir jau jauki pašslavināties”, viņš drīz rakstīja uz Prāgu, “ka autoritārā režīmā valda stingrums, ka tiesiskie jēdzieni ir stabilizēti un netiek nodoti nejaušai nobalsošanai parlamentā, politisko partiju ķīviņiem un veikaliem, taču vietā nākusī nesaudzīgākā un pret minoritātēm stingrākā sistēma un pārspīlētā nacionalizēšana neliecina par šādu metožu patiesumu un spontānumu, jo uz tādām tiek spiesti arī cietušie...”²⁴ Ulmaņa diktatūra galu galā nebaudīja lielas simpātijas arī Čehoslovākijas politiskajās aprindās, un tās kreisais spektrs pat pielika pūles, lai atbrīvotu no ieslodzījuma, resp. internēšanas nometnes, tur internētos latviešu sociāldemokrātus ar P. Kalniņu priekšgalā.

5. attēls. Jaroslava Līpas akreditācija pie prezidenta Kvieša, 1935. gadā

Projekts par jauno drošības sistēmu Centrālajai un Austrumeiropai, kam vajadzēja iekļaut arī Čehoslovākiju un Latviju (un tās līdzbiedrus Baltijas Antantē), radās diplomātisko sarunu laikā starp Parīzi un Maskavu 1934. gada pavasarī, turklāt – kā jau iepriekš minēts – tā veidolu ar franču starpniecību ietekmēja arī E. Benešs. Galīgajā veidolā, kā to franču diplomātija pasniedza padomju pusei, tam vajadzēja veidot visa Centrālās un Austrumeiropas reģiona pretsvaru Rietumu Lokarno garantijas paktam, no turienes arī iedzīvojās tā nosaukums “Austrumu Lokarno”. Līdztekus franču – padomju līgumam, pēc kura kontinenta centrālajā un austrumu daļā PSRS vajadzēja pārņemt apmēram tās pašas saistības, kuras 1925. gadā Lielbritānija uzņēmās kontinenta rietumos, tam vajadzēja ietvert pirmām kārtām multilaterālu paktu par savstarpējo palīdzību, par kura signatoriem vajadzēja kļūt Vācijai, PSRS, Polijai, kā arī ČSR un trim Baltijas republikām, un varbūt Somijai. Ja neņemam vērā vācu politikas apriori negatīvo attieksmi pret šo projektu (viegli

²⁴ ĀMA, PZ Rīga 1934, Līpa uz Prāgu 30. jūnijā.

izskaidrojamu ar faktu, ka tā īstenošana efektīvi būvētu nosprostojuumu nacistu ekspansijai uz austrumiem), jāsaka, ka atšķirās arī nelielo valstu nostāja. Ja Čehoslovākija Austrumu Lokarno ideju ne vien atbalstīja, bet arī aktīvi virzīja, no Baltijas Antantes valstīm to pilnīgi pieņēma vienīgi Lietuva. Rīgā turienes čehoslovāku diplomātiskais pārstāvis J. Līpa no Ārlietu ministrijas ģenerālsekretāra Vilhelma Muntera drīz vien pēc projekta iesniegšanas dabūja dzirdēt, ka Latvija “apsveic Austrumu pakta ideju tāpat kā ikvienu, kurš nopietni, bez blakus mērķiem un vienpusīga pašlabuma cenšas dot ieguldījumu vispārējā miera nodrošināšanā un stiprināšanā par labu tautu savstarpējai kopdzīvei.”²⁵ Taču jau no paša sākuma par Latvijas dalības *conditio sine qua non* tika noteikta Vācijas piedalīšanās šādā sistēmā, jo pretējā gadījumā tas būtu interpretēts kā tīri pretvācisks projekts, un Ulmaņa valdībai par tādu intereses nebija. Turklāt drīz vien pret multilaterālu projektu nostājās arī Polijas diplomātija, un atturīga bija arī Latvijas sabiedrotā Igaunija, kas daudz vairāk baidījās no padomju agresivitātes nekā no potenciālā vācu uzbrukuma. Kad 1934. gada rudenī Berlīne un Varšava noraidīja “Austrumu Lokarno” projektu, tā liktenis bija faktiski izlemts, lai gan Centrālās un Austrumeiropas valstu galvaspilsētās sarunas par to nodarbināja diplomātus vēl visu nākamo gadu. Taču tas atkal piespiedu kārtā izšķīra Čehoslovākijas un Latvijas ceļus – ja Prāgas diplomātija sekoja Parīzei un galu galā 1935. gada maijā pat noslēdza bilaterālu līgumu ar PSRS, tad Rīga šādu kursu ieturēt negribēja. Kā izteicās Munters, Latvija “par vislielākajām briesmām savai neatkarībai uzskata vācu vai krievu karaspēka ienākšanu savā teritorijā. Tāpēc konflikta gadījumā starp Vāciju un PSRS tā nav ar mieru izlaist caur savu teritoriju nevienas minētās valsts karaspēku...”²⁶ Latvijas nostāja tādējādi ievērojami tuvinājās poļu diplomātijas uzskatiem, kam sekoja arī zināma savstarpējo sakaru intensificēšanās starp Rīgu un Varšavu. Brīdī, kad – no 1934. gada sākuma – poļu un čehoslovāku attiecības bija ievērojami saspīlētas, tas nozīmēja arī zināmu atvēsumu starp latviešiem un čehoslovākiem.

Vēl 1935. gada rudenī Čehoslovākija un Latvija apliecināja savu uzticību kolektīvās drošības principiem, kad abu valstu delegāti balsoja – apstākļu sakritības dēļ ČSR diplomātijas vadītāja E. Beneša vadībā – par sankcijām pret fašistisko Itāliju, kas bija uzbrukusi Etiopijai Āfrikā. Arī rietumu demokrātisko lielvaru – uz kuru pleciem vajadzēja neizbēgami pirmām kārtām balstīties varbūtējam *status quo* Eiropā – vienotas nostājas trūkuma dēļ pasākums beidzās nesekmīgi, un sekas ietekmēja daudzu mazāko valstu nostāju

²⁵ Turpat, Līpa uz Prāgu 1934. gada 14. jūlijā

²⁶ ĀMA, PZ Rīga 1935, M. Černijs [M. Černý] uz Prāgu 7. septembrī

pret kolektīvās drošības principiem, kādus tos iemiesoja Tautu Savienība un tās mehānismi. Nākamo (un faktiski izšķirošo) triecienu kolektīvajai drošībai, šoreiz pašā Eiropā, deva Rietumu faktiska bezdarbība 1936. gada martā, kad Hitlers iesūtīja karaspēku demilitarizētajā Reinas apgabalā un lauza Lokarno līgumu. Drīz pēc tam V.Munters paziņoja čehoslovāku sūtnim Līpam, ka Tautu Savienība “pievīla jau vairākos gadījumos un it sevišķi pēdējā Austrumāfrikas konflikta laikā. (...) Ar šo lietu stāvokli tagad *volens nolens* jārēķinās arī Baltijas valstīm...”²⁷ Latvijas politikai tas nozīmēja (līdztekus tālākai sadarbības intensificēšanai Baltijas Antantes ietvaros) gan tālāku sakaru nostiprināšanu ar Poliju, kuras politikas centienos bija nelielo valstu bloka izveidošana starp Vāciju un Krieviju, gan saišu veidošana ar skandināvu bloku – tātad neitralitātes politika. Taču abi varianti neizbēgami iepriekš noteica Latvijas nostāju pret tuvojošos Čehoslovākijas cīņu ar kaimiņos esošo nacistisko Vāciju, un tās kulminācija bija 1938. gadā.

Latvijas ārlietu politikas vadmotīvs Čehoslovākijas krīzes laikā neapstrīdami bija vērsts uz to, lai noturētu valsti (un faktiski visu reģionu) ārpus varbūtējam militārajam konfliktam. No tā izrietēja arī Muntera diplomātijas aktivitātes. Jau 1938. gada vasarā latviešu ārlietu ministrs noraidīja iespēju, ka pret uzbrucēju varētu veikt militāras sankcijas, kuras paredzēja Tautu Savienības pakts, bet septembrī – laikā, kad augstāko punktu sasniedza Čehoslovākijas krīze – visas Baltijas Antantes vārdā anulēja automātisku starptautisko sankciju piemērošanu vispār. Jaunais (un uz ilgu laiku pēdējais) Čehoslovākijas sūtnis Rīgā Pavels Barāčeks *Žakē* [*Pavel Baráček-Jacquier*] gan varēja rakstīt uz Prāgu, ka “latviešu tauta savā vairākumā ir pretvāciski noskaņota”, turpretim “pretkrievu noskaņojums nav vērsts tik daudz pret krievu tautu kā pret Krievijas valsts režīmiem, kā carisko, tā padomju.”²⁸ To galu galā apstiprināja arī pretvācu demonstrācijas pašā Rīgā, tāpat masveida simpātiju izpausmes Čehoslovākijai; tās aizgāja pat tik tāl, ka pieteicās brīvprātīgie militārajā un žēlsirdības (samaritāņu) dienestā, lai dotos uz Čehiju. Taču Latvijas oficiālā politika palika (un galu galā tai vajadzēja palikt tādai) neitrāla, lai gan daudzas oficiālās amatpersonas pauda diskrētas simpātijas čehoslovākiem.²⁹

²⁷ ĀMA, PZ Rīga 1936, J. Līpa uz Prāgu 5. maijā.

²⁸ ĀMA, PZ Rīga 1938, P. Barāčeks uz Prāgu 21. septembrī

²⁹ Jūlijs Druva, Latvijas žurnālistu kameras priekšsēdētājs, čehoslovāku sūtnim atklāja, ka “kritiskajās septembra dienās prezidenta kungs /K. Ulmanis – J.D./ ļoti sāpīgi dzīvoja Jums līdzī un pēc Mīnhenes pauda savu viedokli, ka runa ir par pagaidu stāvokli, ka divu gadu laikā izcelsies jauna krīze un varbūt pat karš...” ĀMA, PZ Rīga 1938, P. Barāčeks uz Prāgu 1938. gada 31. oktobrī.

6. attēls. Latvijas prezidents K. Ulmanis pieņem vēstniekus Jelgavas pili, priekšplānā pa kreisi - Pavels Barāčeks-Žakē, 1938. gadā

Četru lielvalstu valdību vadītāju Mīnhenes konference 1938. gada septembra beigās ar savu lēmumu par Čehoslovākijas sadalīšanu izsauca sašutumu Latvijā, tomēr vienlaikus arī zināmu atvieglojumu, ka nav sācies karš. Vairāki latviešu politiķi Mīnhenā saskatīja – kā izteicās, piem., diplomātijas vadītājs Munters – “visbriesmīgāko diplomātisko sakāvi, kādu jebkad cietusi Anglija un Francija... Ar to viņas samaksās ar prestiža un ietekmes zaudēšanu visā pasaulē.”³⁰ Lai gan no notikušā latviešu reprezentācijas lielākais vairums neizdarīja tiešus secinājumus par nepieciešamību pieslēties Berlīnei (kā to vēlāk apvainoja, piem., padomju historiogrāfija), Čehoslovākijas traģēdija nenoliedzami pastiprināja Rīgā un citās Eiropas perifērijas galvaspilsētās neitralitātes tendences un centienus par katru cenu palikt ārpus varbūtējā konflikta. Baltijas Antantes valstis jau savā konferencē Tallinā 1938. gada novembrī vienojās par vienpusējas neitralitātes pasludināšanu, ko Latvija īstenoja ar likumu tā paša gada 21. decembrī. Tas ietekmēja Rīgas nostāju pret vairākiem nākotnes notikumiem, starp citu, čehu zemju okupāciju, ko izdarīja vācu armija, un sekojošo Čehijas un Morāvijas protektorāta izveidošanu 1939. gada 15. martā.

Čehoslovākijas sūtnis Rīgā P. Barāčeks-Žakē iesākumā atteicās pildīt vācu diplomātu pavēles un negribēja atdot savu pārstāvniecību. Taču pēc vācu iejaukšanās

³⁰ Turpat, J. Barāčeks uz Prāgu 17. septembrī.

Latvijas iestādes paziņoja, ka būtu spiestas sniegt vācu sūtniecībai juridisko un policijas palīdzību čehoslovāku vēstniecības pārņemšanā, un tas galu galā piespieda sūtni demisionēt.³¹ Pēc tam Latvijas valdība (noteikti atkal pirmām kārtām ņemot vērā Berlīni) atzina Slovākijas patstāvību *de iure*, tādējādi *via facti* atzina Čehoslovākijas likvidāciju. Taču šis solis, nedz arī bilaterālais neuzbrukšanas pakts ar Vāciju 1939. gada maijā nevarēja novērst traģēdiju, kas pakāpeniski piemeklēja vairumu nelielo Eiropas valstu.

Jau padomju – vācu 1939. gada 23. augusta pakta slepenā pielikuma rezultātā Latvija (līdzīgi kā Igaunija) nokļuva t.s. padomju ietekmes sfērā. Tas atviegloja J.V. Staļinam ekspansīvo nodomu īstenošanu, kas kulminēja ar pilnīgu valsts aneksiju (un tās pārvēršanu padomju republikā) nākamā gada vasarā. Lai gan Rietumu lielvaras - t.i., Lielbritānija un ASV - šo soli neatzina, tās pakāpeniski – un galīgi “lielā trijnieka” konferencē Teherānā – samierinājās ar padomju veikto aneksiju. Līdzīgi rīkojās arī Čehoslovākijas trimdas valdība Londonā, kurai, saprotams, nebija iespēju jebkādā veidā ietekmēt latviešu, nedz arī citu Baltijas tautu likteni. Tiešās starpvalstu attiecības tādējādi tika pārrautas uz vairāk nekā pusgadsimtu...

5.

Ja nelielo valstu brīvā pastāvēšana Eiropā starp pasaules kariem bija kā savienotie trauki, kurus iznīcināja nacistiskā un komunistiskā diktatūra, tad līdzīgi savienoti izrādījās arī ceļi, pa kuriem brīvību astoņdesmito gadu beigās atguva tautas, kuras tieši vai netieši pārvaldīja Maskava. Komunistiskā režīma krišanu Čehoslovākijā 1989. gada novembrī (un arī citās austrumu bloka satelītvalstīs) pavadīja pieaugošā nacionālās emancipācijas kustība dažās toreizējās PSRS tautās, pirmām kārtām tieši anektēto Baltijas valstu iedzīvotāju vidū. Latvijā Augstākā Padome 1990. gada 4.maijā pieņēma Deklarāciju par Latvijas neatkarības atjaunošanu, kas noteica valstiskās neatkarības atjaunošanas pārejas periodu. Pēc puča mēģinājuma Maskavā 1991. gada 21. augustā Latvijas Augstākā Padome pieņēma konstitucionālo likumu par Latvijas Republikas valstisko statusu, izbeidza Deklarācijā noteikto pārejas periodu un pasludināja neatkarīgu Latvijas Republiku.

Pakāpeniskā Čehoslovākijas un Latvijas demokrātisko reprezentāciju un arī suverenitātes atjaunošana atvēra vārtus arī starpvalstu attiecību atjaunošanai. Čehijas un

³¹ Salīdz. attiecīgās P. Barāčeka notas tekstu ministram V. Munteram, ĀMA, LA – konfidencialā kartotēka, 129.

Slovākijas sabiedrība ar ievērojamu interesi sekoja Baltijas valstu cīņai par pilnīgu neatkarību no Maskavas, jau 1990. gada pavasarī notika vairākas manifestācijas, lai atbalstītu to neatkarību, nākamā gada sākumā vairāk nekā 25000 pilsoņu parakstīja petīciju, kas pieprasīja diplomātisko attiecību nodibināšanu ar Latviju un divām pārējām republikām. Čehoslovākija formāli atzina visu triju Baltijas valstu neatkarību 1991. gada 29. augustā. Mazliet vēlāk, 9. septembrī Jirži Dīnstbīrs [*Jiří Dienstbier*] Tallinā ar triju Baltijas valstu ārlietu ministriju pārstāvjiem parakstīja protokolu par regulāru diplomātisko attiecību atjaunošanu.³² Šinī sakarībā čehoslovāku diplomātija apsolīja atbalstu Latvijai (un arī divām pārējām republikām) to iestājai ANO un Eiropas struktūrās. Tam sekoja diplomātisko pārstāvniecību atvēršana Rīgā un Prāgā³³, kuru pavadīja pakāpeniska tirdzniecisko sakaru atjaunošana.³⁴ Attiecību attīstība starp Prāgu un Rīgu turpinājās arī pēc Čcho-Slovākijas sadalīšanās, turklāt gan bilaterālā, gan vispārīgāku mērķu līmenī

No čehu valodas tulkojis Jānis Krastiņš

³² Zīmīgi, ka dokuments saturēja paziņojumu, kas konstatēja gan 1938. gada 29. septembra *Minbenes vienošanās*, gan 1939. gada vācu – padomju pakta spēkā neesamību no paša sākuma. Latviju pārstāvēja ārlietu ministra vietnieks M. Vīrsis.

³³ Par pirmo Latvijas vēstnieku Prāgā kļuva Valdis Krastiņš, pārskats par ČSFR un ČR diplomātiskajiem pārstāvjiem pielikumā.

³⁴ Vēl 1992. gadā tirdzniecības apgrozījums starp ČSFR un Latviju sasniedza tikai 9,5 milj. USD, starp citu, visvairāk no visām Baltijas valstīm. 1995. gadā savstarpējās tirdzniecības vērtība bija 24 milj. USD. Abu valstu tirdznieciskais apgrozījums palielinās sevišķi kopš 1996. gada, kad tika noslēgts līguma par brīvo tirdzniecību.

II. Savstarpējo diplomātisko attiecību atjaunošana un nostiprināšana

Pēc savstarpējo diplomātisko attiecību atjaunošanas abas valstis vienoja ārpolitiskā interese par to drošu iekļaušanos NATO un Eiropas savienībā. Jaunajos sabiedriskajos apstākļos bija nepieciešams atrast jaunus ceļus vienam pie otra un atjaunot vai izlīdzināt pagātnē deformētos abu valstu kontaktus. Par pirmo čehu vēstnieci, kas gan rezidēja Viļņā, kļuva Jaroslava Jeslínková [*Jaroslava Jeslínková*], Rīgā kopš 1996. gada uzturējās pilnvarotais lietvedis Vāclavs Dvoržāčeks [*Václav Dvořáček*].

Vēstniece Jaroslava Jeslínková

Pašreizējās attiecības starp valstīm raksturo dinamika, kontinuitāte un to attīstība bez problēmām.

Diplomātiskās attiecības strauji kļuva intensīvas, demokrātisko valstu savstarpējo attiecību starpkaru tradīcija, kopīgā totalitāro režīmu pieredze un kopējā virzības uz eiroatlantiskajām drošības struktūrām un integrācija ES abas zemes atkal tuvināja un ļāva rast stingru to sadarbības ietvaru.

Laikā no 1993. līdz 1998. gadam notika daudzas savstarpējās vizītes ministru (ārlietu, rūpniecības un tirdzniecības, finanšu un aizsardzības ministru vizītes Latvijā, Latvijas ārlietu ministrs Čehijā) un parlamentārajā līmenī (ČR Parlamenta Deputātu palātas 3 komisiju un Senāta priekšsēdētāja vizīte Latvijā). Abu valstu prezidenti šīnī laika posmā tikās divas reizes: G. Ulmanis apmeklēja Prāgu 1994. gada 7. decembrī, atgriežoties no OBSE galotņu sanāksmes Budpeštā, V. Havels uzturējās Latvijā 1996. gada 14.-16. aprīlī Baltijas valstu apmeklējuma ietvaros.

1998. gadā Čehijas Republika paaugstināja savu diplomātisko attiecību statusu ar Latviju, atvēra Rīgā rezidējošo vēstniecību un kopš 1998. gada septembra darbību Latvijā uzsāka vēstniece Jana Bulenova [*Jana Bulenová*]. No šā brīža datējama nozīmīga savstarpējo attiecību intensificēšanās.

Vēstniece Jana Bulenova audiencē pie Latvijas Republikas Valsts prezidentes Vairas Vīķes-Freibergas

1998. gada jūnijā Latvijā oficiālā vizītē viesojās ārlietu ministrs J. Šedivjs [*J. Šedivý*] un oktobra sākumā Luksemburgā notika ārlietu ministra J. Kavana [*J. Kavan*] tikšanās ar latviešu kolēģi V. Birkavu.

1999. gadā no 31. marta līdz 2. aprīlim Čehijā oficiālā vizītē uzturējās Latvijas aizsardzības ministrs Ģ. V. Kristovskis.

1999. gada 10.-12. maijā norisinājās oficiālā Latvijas prezidenta G. Ulmaņa vizīte ČR, viņu pavadīja ārlietu ministrs V. Birkavs un kultūras ministre K. Pētersone. 1999. gada 4.-8. oktobrī Rīgā risināja sarunas Nacionālā drošības biroja delegācija, kuru vadīja tā direktors T. Kadlecs [*T. Kadlec*]. No 1999. gada 31. oktobra līdz 2. novembrim norisinājās valdības priekšsēdētāja M. Zemana [*M. Zeman*] oficiālā vizīte Latvijā, viņu pavadīja ministri P. Mertliks [*P. Mertlík*], J. Fencs [*J. Fenc*], E. Zemans [*E. Zeman*] un 50 uzņēmēju delegācija. Uzsvars bija likts uz ekonomisko sadarbību un tās pastiprināšanu. Čehijas Republikas valdības priekšsēdētājs M. Zemans un Latvijas Republikas Ministru prezidents Andris Šķēle

parakstīja kopīgo paziņojumu, kurš kļuva par pamatu dinamisko savstarpējo attiecību attīstīšanai.

Paziņojumā uzsvērtā:

- sadarbība Eiropas integrācijas jautājumos un risinot sarunas par pievienošanos ES,
- ČR palīdzība Latvijai centienos kļūt par NATO dalībvalsti un ČR gatavība sadarbībai, realizējot Latvijas Dalības darbības plānu,
- minēta nozīme, kas piemīt līgumam par brīvo tirdzniecību starp ČR un Latviju, un atbalsts apstākļu radīšanai sadarbības paplašināšanai starp abu valstu uzņēmumiem. Par piemērotiem instrumentiem šo mērķu izpildei Paziņojumā minēta čehu biznesa foruma īstenošana Rīgā, vienošanās noslēgšana par sadarbību starp Tirdzniecības veicināšanas aģentūru Czech Trade un Latvijas Attīstības aģentūru un Czech Trade filiāles atvēršana Rīgā,
- nepieciešamība paātrināt sarunas un sagatavot parakstīšanai līgumus par sadarbību cīņā pret terorismu, narkotiku tirdzniecību un organizēto noziedzību un līgumu par slepeno datu aizsardzību,
- abpusēja interese par sadarbību izglītības, kultūras, zinātnes, veselības aizsardzības, tūrisma un sporta jomā,
- tieša sadarbība starp pilsētām un reģioniem,
- premjeri uzaicināja abu valstu aizsardzības ministrus noslēgt vienošanos par sadarbību aizsardzības rūpniecības jomā.

Var teikt, ka Paziņojums bija laba instrukcija un izpildīja savu mērķi – intensificēt bilaterālo sadarbību starp valstīm, par ko liecina dokumentā minēto nodomu īstenošana ar konkrētiem sadarbības projektiem visās uzsvērtajās jomās pusotra gada laikā starp savstarpējām premjerministru vizītēm.

Sadarbības jomā starp parlamentiem 1999. gada jūnijā Latvijā notika ČR Parlamenta Deputātu palātas Aizsardzības un drošības komisijas priekšsēdētāja P. Nečasa [*P. Nečas*] konsultācijas drošības jautājumos, 1999. gada 20.-23. septembrī Čehijā uzturējās priekšsēdētāja J. Straumes vadītā Latvijas Saeimas delegācija. 1999. gada 23.-25. novembrī Latviju apmeklēja ČR Parlamenta Deputātu palātas Konstitucionāli juridiskā komisija priekšsēdētājas J. Kupčovas [*J. Kupčová*] vadībā un 1999. gada 7.-10. decembrī – Senāta Tautsaimniecības, lauksaimniecības un transporta komisija.

Abu valstu attiecību nozīmības izpausme ir augstākā Latvijas valsts apbalvojuma, Triju Zvaigžņu ordeņa piešķiršana V. Havelam 1999. gada septembrī.

No 2000. gada 5.-8. jūnijam Latviju apmeklēja ČR Parlamenta Senāta priekšsēdētāja Libuše Benešova [*Libuše Benešová*]. Šī vizīte bija visnozīmīgākais notikums savstarpējās attiecībās pagājušajā gadā un redzami pārvirzīja uz priekšu abu valstu attiecības vairākos līmeņos: parlamentārajā dimensijā, sadarbībā drošības jomā, kultūras sadarbībā un sadarbībā starp abu valstu pilsētām.

2000. gada 21. un 22. jūnijā notika aizsardzības ministra V. Vethija [*V. Vetchý*] vizīte Latvijā, apstiprinot plašos un intensīvos savstarpējos sakarus starp aizsardzības ministriem un abu valstu labo sadarbību drošības jautājumos un atverot jaunu ekonomiskās sadarbības dimensiju. Vizītes gaitā tika parakstīta starpvaldību vienošanās par rūpniecisko sadarbību militārajā jomā.

Latvijas ārlietu ministrs I. Bērziņš apmeklēja ČR 2000. gada 15.-18. oktobrī. Tika parakstīta starpvaldību vienošanās par slepeno informāciju aizsardzību. Kā nozīmīgi vizīti pavadošie pasākumi jāmin Latvijas tirdzniecības dienas un Okupācijas muzeja izstāde Prāgas Nacionālajā muzejā.

Latvijas iekšlietu ministrs M. Segliņš apmeklēja ČR 2000. gada 12.-15. novembrī. Šīs vizītes laikā tika parakstīta starpvaldību vienošanās par cīņu pret organizēto noziedzību un pret tirdzniecību ar narkotikām un psihotropām vielām.

ČR Parlamenta Deputātu palātas Sociālās politikas un veselības aizsardzības komisija apmeklēja Latviju 2000. gada 20.-23. novembrī. Vizīte deva iespēju komisijas locekļiem iepazīties ar sociālās un veselības aprūpes stāvokli Latvijā un diskutēt par kopīgām problēmām ar Saeimas partnerkomisijas deputātiem un Labklājības ministrijas vadību. Kā svarīgākie sarunu temati jāmin iestāšanās ES, bezdarbs, darba likumdošana, sociālā un medicīniskā apdrošināšana, rehabilitācijas organizācija un izglītības sistēma veselības aizsardzības jomā.

Latvijas parlamenta Ārlietu komisijas delegācija tās priekšsēdētāja G. Krasta vadībā apmeklēja ČR 2001. gada 15.-17. janvārī, risinot sarunas ar parlamenta abu palātu Ārlietu komisiju locekļiem, Ārlietu un Aizsardzības ministrijas pārstāvjiem un delegāciju pieņēma Senāta priekšsēdētājs P. Pitharts [*P. Pithart*].

ČR vietējās attīstības ministrs Petrs Lahnits [*Petr Lachnít*] apmeklēja Latviju 2001. gada 10.-13. maijā kopā ar uzņēmējiem tūrisma jomā. Vizītes laikā starp abu valstu reģi-

onālās attīstības ministrijām parakstīts līgums par sadarbību starp Latviju un Čehiju tūrisma jomā.

Saeimas Drošības un iekšlietu komisijas delegācija Dz. Kuduma vadībā un Nacionālās drošības komisijas delegācija priekšsēdētāja A. Panteļejeva vadībā Prāgu apmeklēja 2001. gada 21.-22. maijā un risināja sarunas ar ČR Parlamenta partnerkomisiju pārstāvjiem.

Pēc ČR valdības priekšsēdētāja M. Zemana ielūguma 2001. gada 11.-13. jūnijā notika Latvijas Ministru prezidenta A. Bērziņa vizīte Čehijā, kura nozīmīgi ietekmēja un padziļināja abu valstu ekonomiskās attiecības.

Latvijas neatkarības atjaunošanas 10. gadadienas atceres pasākumos republikas prezidentu pārstāvēja Republikas Prezidenta kancelejas direktors Ivo Mate [*Ivo Matbē*]. Direktors nodeva Latvijas prezidentei ČR prezidenta V. Havela apsveikuma vēstuli, tikās ar ārlietu ministru un citām amatpersonām. Svarīgs sarunu temats bija gatavošanās NATO galotņu sanāksmei Prāgā un divpusējās attiecības.

Pēc kultūras ministres Karinas Pētersones uzaicinājuma Latviju 2001. gada 12.-15. septembrī apmeklēja ČR kultūras ministrs Pavels Dostāls [*Pavel Dostál*]. Abi ministri novērtēja to, kādu pienesumu devusi 1999. gadā noslēgtā vienošanās par sadarbību kultūras jomā, un vienojās par kultūras projektiem it sevišķi nacionālo opereteātru sadarbības jomā.

ČR Parlamenta Senāta Izglītības, zinātnes, kultūras, cilvēktiesību un iesniegumu komisijas delegācija priekšsēdētāja Františka Mezihorāka [*František Mezihorák*] vadībā apmeklēja Latviju 2001. gada 1.-5. oktobrī. Līdztekus sarunām ar partnerkomisijām bija tikšanās ar Latvijas tieslietu ministri I. Labucku un ministru administratīvās reformas jautājumos J. Krūmiņu. Sarunu temati bija aktuālie Latvijas sabiedrības integrācijas jautājumi, izglītības reforma, kultūras politika, sabiedriskās pārvaldes reforma un abu valstu pilsētu sadarbība.

Ļoti laba sadarbība, kas izriet no starpkaru posma tradīcijām, attīstās starp Prāgu un Rīgu. 2001. gada 18.-20. aprīlī Rīga ar savām kultūras programmām iepazīstināja Prāgu un 2003. gadā paredzēts organizēt Prāgas kultūras dienas Rīgā.

Bīskapa Alberta dibinātās Rīgas 800. gadadienas svinībās (2001. gada 16.-19. augustā) piedalījās Prāgas pilsētas galva Jans Kasls [*Jan Kasl*]. Programmā ietilpa arī divpusējās Rīgas un Prāgas vadītāju sarunas, kuru laikā izskatīti jautājumi par tālāku abu pilsētu sadarbību transporta, apkārtējās vides un komunālās politikas jomā.

Noslēdzot savstarpējo diplomātisko attiecību desmit gadus, 2001. gada 25. oktobrī Čehijas Republikas vēstniecība Latvijā svinīgi uzsāka darbību rekonstruētā namā Rīgā, Elizabetes ielā 29a.

1. Dokumentu izlase, kas attiecas uz Čehoslovākijas republikas un Latvijas starpvalstu un diplomātiskajām attiecībām laika posmā no 1920. līdz 1938. gadam

(Izstrādājis Jidržihs Dejmeks)

1

1921. gada 26. aprīlī, Rīga – Izraksts no ČSR konsula Latvijā J. Košeka ziņojuma Ārlietu ministrijai Prāgā, kas attiecas uz viņa pirmo sarunu ar ārlietu ministru Z. Meijerovicu.

Streiks uz dzelzceļa un pastā ir likvidēts, piedaloties senātam, kura komisija ieteica valdībai apmierināt ierēdņu un kalpotāju saimnieciskās prasības. Vienlaikus sperti soļi, lai vājinātu bolševistisko aģitāciju starp dzelzceļa kalpotājiem, galvenokārt dzelzceļnieku arodbiedrības organizācijā, kurā skaitās apmēram 2000 locekļi. Dzelzceļnieku savienībā skaitās 10000 visu locekļu, ierēdņu un kalpotāju, no kuriem 2000 piekrīt arodbiedrību organizācijai, kam bolševistiska nokrāsa. Ziņas par to, ka šejienes padomju pārstāvis Haneckis būtu ziedojis 150000 rubļu zeltā streika fondā, tika noliegta no Latvijas Ārlietu ministrijas. Uz dzelzceļiem un ostās visur normāls darbs.

Ārlietu ministrs Meijerovics bija vairākas dienas slims un pieņēma mani tūdaļ pēc izveseļošanās 21. [aprīlī] ļoti draudzīgi. Daudz runāja par prezidenta kungu¹⁾, ar kuru kara laikā ticis Londonā, par viņa uzskatiem par Krieviju un par simpātijām, kuras viņš jutis pret Krievijas paverdzinātajām tautām. Ministra Beneša radošajā politikā viņš saskata ceļu, pa kuru vajadzētu iet arī Baltijas valstīm. Pieskārās arī Viļņas jautājumam, kurš Polijas vainas dēļ it kā radot nemierīgu stāvokli pie tuvākajiem kaimiņiem un traucē Latvijai programmatiski mierīgā darbā.

[Meijerovics] vēlas ļoti ciešus sakarus starp abām valstīm, ČSR un Latviju, saimnieciskā laukā, jo labi saimnieciskie sakari ir garantija sakrītīgām politiskām direktīvām. Latvija kā maza valsts nedrīkst saimnieciski pilnīgi saistīties ar savu tiešo kaimiņu, ja nevēlas politiskā ziņā pakļauties tā gribai, un tāpēc meklē saimnieciskus sakarus citās valstīs, galvenokārt

tajās, kur valda demokrātiskā garā. Tāpēc Latvijas valdība nosūtījusi uz Prāgu Šreineru [Schreiner] kungu un apsveic ČSR konsulāta ierīkošanu Rīgā, nešauboties, ka Čehoslovākijas valdība drīzā laikā atzīs Latviju *de iure*.

Tiktāl Meijerovics.

Šķiet, ka Latvijas atzīšanas *de iure* jautājums no ČSR puses ir Latvijai īpaši nozīmīgs, jo par to raksta avīzes un šī lieta tiek ļoti daudz pārspriesta arī privāti. Pievienoju izgriezumu no 19. aprīļa “*Rigasche Rundschau*”.

Tiek daudzkārt izsacītas bažas it sevišķi tanī virzienā, ka visi čehi esot rusofīli un tos būšot grūti pārliecināt par federācijas nepieciešamību Krievijā. Šo viedokli rada galvenokārt latviešu virsnieki un karavīri, kuri kopā ar mūsējiem karojuši bijušajā krievu armijā.

Citādi visur sastopos ar pretimnākšanu un vārdam čehoslovāks ir laba slava. Pirmo vietu te ieņem Francija, bet Anglija, kut arī palīdzējusi Latvijai ar bruņojumu, atkāpjas aizmugurē. Francija šeit maija sākumā ierīko sūtniecību, kuras šefs pēc franču konsula domām būs grāfs de Martels [de Martel], kurš bija Francijas politiskais komisārs Omskā Kolčaka valdības laikā.

[...] ^{a)}

AMA, PZ Rīga 1921, Nr. 4, Noraksts, mašīnraksts

a) Izlaista rindkopa, kas attiecas uz Latvijas valdības uzskatiem par Poliju un Lietuvu un Krievijas ietekmi.

1) Domāts T.G. Masariks, Čehoslovākijas Republikas pirmais prezidents

2

1925. gada 6. augustā, Rīga – ČSR konsula Latvijā J. Košeka ziņojums par sarunu ar ārlietu ministru Z. Meijerovicu, kas attiecas uz viņa vizīti Čehoslovākijā.

Ministrs Meijerovics par savu braucienu uz Prāgu ¹⁾ žurnālistiem izteicās šādi:

Prāga no provinciālas pilsētas kļuvusi par Viduseiropas sirdi. Tausaimnieciski tās atrašanās vieta ir taisni ideāla. Čehoslovākijai ir tik intensīva lauksaimniecība, ka pat ne gabalīš zemes tur neguļ novārtā. Man žēl, ka nevarēju uzturēties Čehoslovākijā ilgāk.

Meijerovica kundze savus iespaidus resumēja šādiem vārdiem:

Prāga mūs uzņēma līksmi. Mēs bijām valdības viesi. Prāgā ielās pārsteidz ļaužu daudzums un dzīvā kustība. Dzīves temps Čehoslovākijā ir apbrīnojami straujš.

Sīki par savu braucienu ministrs Meijerovics izteicās sarunā ar pārstāvniecības vadītāju šādi:

Mans iespaids no Prāgas ir vislabākais. Čehoslovākijas republika un tās attīstība, lai gan es daudz sagaidīju, man bija pārsteigums. Man žēl, ka nevarēju iepazīties ar rūpniecību. Čehoslovākija mums ir vislabākā skola visos virzienos. Līdzko man būs kaut mazliet brīva laika, aizbraukšu atpūsties uz Čehoslovākiju, kur daudz ko var pamācīties tautsaimnieciskā un politiskā ziņā. Tas, kas Čehoslovākijā īpaši izceļas, ir darba prieks un darba intensitāte. Jūsu zemnieki mums līksmi māja, strādādami laukos. Bija taisni prieks redzēt, kā viņi prot strādāt. Turklāt pie Jums strādā visi slāņi.

No šī viedokļa visur var just līdzsvarotību, un tā izpaužas arī politiskajā domāšanā – Jūsu politiskais piecinieks atrisina jautājumus, ar kuriem mūsu parlaments ļoti smagi cīnās.

Jūsu darba intensitātei un organizācijai jāpārsteidz ikviens. Šinī ziņā ir kolosāla atšķirība starp Jums un Poliju, un šo atšķirību es dzīvi atcerējos, braukdams cauri Polijai.

Pie Jums līnija darbā un politikā ir stingra, uz to var paļauties un tāpēc Jums ir starptautiski panākumi. Polijai nav šīs iekšējās dinamikas un, teikšu arī tieši, politiskā godīguma. Tā gan ir lielvalsts teritoriāli, taču tās rīcības veids nav atbilstošā līmenī.

Mēs ar Beneša kungu bijām pilnīgi vienis prātis šinī lietā, un es esmu priecīgs, ka viņš man apliecināja, ka Politiski nav ar Poliju līgumiskā ziņā kaut cik tuvāk saistīts, par ko jau agrāk es no Jūsu puses biju gluži pareizi informēts.

Ministrs Beneša kungs man atklāti atzina čehoslovāku rusofiliju, taču tā viņam nekādā ziņā netraucē draudzībai pret mums un Lietuvu, pret kuru attiecības pēc līgumu noslēgšanas ar Poliju²⁾ nav mainījušās. Esmu priecīgs, ka Beneša kungs man atklāti teica, ka Čehoslovākija negrib tuvināties ar Poliju uz Krievijas rēķina. Galu galā arī Briāns [*Briand*] man apliecināja, ka Polija nevar rēķināties ar viņa atbalstu pretkrieviskā kursā.

Ja PSRS uzbruktu Polijai, Francija pēdējai noteikti palīdzētu, taču domāju, ka tikai ar munīciju un instruktoriem.

Tā kā Polija ir diezgan neuzticams partneris, un mums ir pieredze, ka tas, ko tā saimnieciski izdarīja Jums pēc līgumu noslēgšanas, nav viņas pirmais darbs, mūsu galvenā vēriba tagad pievērsta Baltijas trīsvienības izveidošanai. Lai gan formāli Čehoslovākija negatavoja Baltijas valstīs tikt politiski pārstāvēta, es tomēr sastapos arī no Dr. Beneša un Dr. Girzas [*Girsa*] puses ar interesi par mūsu politiku, un mūsu sadarbība Ženēvā būs vēl ciešā-

ka, jo Prāgā pareizi vērtē mūs stāvokli un centienus. Mūsu orientācija nav tikai anglofiliska vien, bet arī frankofiliska un mēs vienmēr novērtēsim draudzību ar Čehoslovākiju un ar prieku Čehoslovākijā mācīsimies, jo pie Jums vienmēr satopamies ar sapratnes un mīlestības pilnu pretimnākšanu.

Konsuls: Košeks

ĀMA, PZ Rīga 1925, Nr. 51, Noraksts, mašīnraksts

1) Ministrs Z.Meijerovics apmeklēja Čehoslovākiju 1925. gada jūlija beigās, un tā bija daļa no viņa brauciena par dažām Eiropas galvaspilsētām.

2) Domāts Čehoslovākijas – Polijas arbitražas līgums, kuru E. Benešs parakstīja savas vizītes laikā Varšavā 1925. gada 23. aprīlī.

3) Vāclavs Girza (1875-1954), ievērojams čehoslovāku diplomāts, no 1921.līdz 1927. gadam bija ārlietu ministra E. Beneša vietnieks. Pēc tam viņš līdz 1935. gadam bija sūtņa postenī Polijā, turklāt no 1927. gada bija akreditēts arī Igaunijā, Somijā un Latvijā.

3

1927. gada 14. jūnijā, Rīga – ČSR konsula Latvijā J. Košeka ziņojums Ārlietu ministrijai Prāgā par pirmā ČSR sūtņa Latvijā V. Girzas akreditācija raksta iesniegšanu.

Pilnvarotais ministrs un ārkārtējais sūtnis Dr. Girza¹⁾ vakar pulksten 12 iesniedza savus akreditācijas dokumentus Latvijas Republikas prezidentam²⁾. Pirmajā audiencē viņu pavadīja konsuls Košeks.

Sūtni pieņēma republikas prezidents un tas notika ārlietu ministra Cielēna kunga, viceministra Albata, sūtņu Liepiņa un Sējas, protokola vadītāja Ēķa, militārās kancelejas vadītāja ģen. Aires, prezidenta kancelejas vadītāja Sandersa kunga un prezidenta adjutanta ģen. Kuplā klātbūtnē.

Sūtni no viesnīcas uz pili pavadīja kavalērijas goda vienība. Pils priekšā bija sapulcējies daudz publikas un vairāki fotogrāfi. Pils pagalmā stāvēja kājnieku goda sardze un čehoslovāku dzelzceļnieku delegācija, skaitā apmēram 120 personu. Apmēram 30 dāmas

bija čehu tautastērpos. Ieejot pilī, orķestris spēlēja sagaidīšanas fanfāras un, kāpjot pa trepēm, Čehoslovākijas valsts himnu. Nododot akreditācijas dokumentus, prezidents atbildēja sūtnim ar runu, kuras teksts ir pievienots (pielikums Nr. 1^{a)}). Republikas prezidents ar sūtni noturēja ilgāku sirsnīgu sarunu. Abi kopā pa pils logu sveicināja pagalmā sapulcējušos čehoslovāku dzelzceļniekus. Dažas latviešu avīzes sūtņa uzrunu un prezidenta atbildi publicēja pilnībā, citas tikai fragmentus. Šinī sakarībā visa prese rakstīja ārkārtīgi daudz un sirsnīgi, turklāt tika uzsvērtā Latvijas un Čehoslovākijas draudzība un palīdzība, kuru sūtnis sniedzis latviešiem un latviešu karspēkam Sibīrijā.

Konsuls: Košeks

ĀMA, PZ Rīga 1927, Nr. 31, Noraksts, mašīnraksts

a) Pielikums netiek publicēts.

1) V. Gīrza toreiz bija Čehoslovākijas sūtnis Polijā, no 1927. gada pilnvarots oficiāli pārstāvēt ČSR arī Igaunijā, Latvijā un Somijā. Skat. iepriekšējā dokumenta piezīmi Nr. 3.

2) Gustavs Zemgals.

4

1930. gada 16. jūlijā, Rīga – ČSR chargé d'affaires e.p. Latvijā Č. Vrabeca ziņojums Ārlietu ministrijai par Latvijas Ārlietu ministrijas lūgumu par agrément pirmajam Latvijas sūtnim ČSR K. Ducmanim.

Nr. 188/konfid. 1930

Par: Latvija, sūtniecības ierīkošana Prāgā. Lūgums par *agrément*.

Šeijenes Ārlietu ministrijas ģenerālsēkretārs, sūtnis H. Albats man paziņoja, ka Latvijas valdība nolēmusi iekārtot Prāgā šā gada 1. augustā sūtniecību.

Par sūtni un pilnvaroto ministru šeijenes valdība nodomājusi nosūtīt Kārli Ducmani un lūdz viņam *agrément*. Kārlis Ducmanis bijis Latvijas ģenerālkonsuls Kopenhāgenā un pēc tam Stokholmā. Tagad viņš ir apmēram 4 gadus Latvijas pastāvīgais delegāts T[autu] S[avienībā] un vienlaikus akreditēts par sūtni arī Jugoslāvijā.

Politiski Kārlis Ducmans nav nekādi eksponējies un tāpēc man nav zināms, kurai politiskajai partijai piederīgs. Esmu lasījis dažus viņa rakstus, kuros aprakstījis T.S. Darbību.

No sabiedriskā viedokļa man par K. Ducmani nav nekas nelabvēlīgs zināms. Pēc mana uzskata nav iemeslu, kuru dēļ viņam varētu liegt *agrément*.

Latvijas ģenerālkonsulāts tiktu likvidēts un ģenerālkonsuls E. Krasts pārcelts uz citu vietu.

Tā kā sūtniecībai jābūt ierīkotai jau š.g. 1. augustā, lūdzu paātrinātu telegrāfisku atbildi.

Vienlaikus paziņoju sūtnim Dr. V. Girzas kungam.

Chargé d'affaires a.i.: Č. Vrabecs

ĀMA, Diplomātiskais protokols 1918-1939, kārba 15, Oriģināls, mašīnraksts

5

1930. gada 1. augustā, Prāga – Pirmā Latvijas sūtņa ČSR K. Ducmaņa inaugurācijas runa audiencē pie ČSR prezidenta T. G. Masarika

Monsieur le Président,

en remettant à Votre Excellence les lettres de créance par lesquelles Son Excellence Monsieur le Président de la République de Lettonie m'accrédite auprès de Votre Excellence en qualité d'Envoyé Extraordinaire et Ministre Plénipotentiaire de Lettonie, j'ai l'honneur de transmettre en même temps à Votre Excellence les salutations les plus sincères de Son Excellence Monsieur le Président de la République de Lettonie.

La représentation consulaire de mon pays ici à Prague a déjà, pendant de longues années, travaillé avec succès pour le rapprochement de nos deux pays dans divers domaines, et j'ai la chance de trouver un terrain déjà bien préparé, au moment où j'ai pour mission d'organiser une Légation de Lettonie à Prague. En établissant en Tchécoslovaquie une représentation diplomatique, mon Gouvernement a été désireux de resserrer et de développer encore davantage les bonnes relations et les liens d'amitié qui si heureusement existent déjà entre la Tchécoslovaquie et la Lettonie.

En accomplissant la mission qui vient de m'être ainsi conférée, je ferai de mon mieux pour favoriser la bonne réussite des buts d'une collaboration étroite, amicale et

toujours plus large que le Gouvernement Letton s'est ainsi proposés, tout en continuant l'oeuvre déjà faite. Au moment de commencer ma mission, et convaincu que ces efforts répondent, réciproquement, aussi aux sentiments de Votre Excellence j'ose espérer que Votre Excellence m'accordera Sa bienveillance dans le travail ainsi entrepris. Pour ma part, je négligerai rien pour mériter la confiance de Votre Excellence dans cette oeuvre.

Venu mission diplomatique dans ce charmant pays si riche en histoire glorieuse à travers les siècles et si amical envers mon propre pays, je suis heureux de pouvoir constater que l'histoire toute récente a mis son cachet sur l'amitié en quelque sorte prédestinée des nations Tchécoslovaque et Lettone: notamment, pendant la fraternité d'armes et des luttes communes, désormais légendaires, des légionnaires Tchécoslovaques et des formations militaires nationales lettones dans les immenses plaines de l'Extrême Orient, avant la fondation de nos Etats respectifs et dans le but sacré ces deux renaissances nationales, après quoi l'Histoire a bien voulu que la Nation Tchécoslovaque et la Nation Lettone conquièrent et consolident à peu près en même temps leur liberté et indépendance.

Heureux de la chance d'être le premier représentant diplomatique de la Lettonie dans l'Etat de la noble et héroïque Nation Tchécoslovaque, je forme mes vœux ardents et très respectueux pour le bien-être personnel de Votre Excellence et pour la prospérité de la République et de la Nation Tchécoslovaque.

AMA, Diplomātiskais protokols 1919-1939, Latvija, kārba 15, Oriģināls, mašīnraksts

6

1933. gada 11. oktobrī, Ženēvā – Konvencija par mirtiesu un arbitrāžu starp Čehoslovākiju un Latviju, ko parakstījuši abu valstu ārlietu ministri E. Beneš un V. Salnājs.

Convention de conciliation, de règlement judiciaire et d'arbitrage entre la Tchécoslovaquie
et la Lettonie

Le président de la République Tchécoslovaque, d'une part et le président de la République
de Lettonie, d'autre part

S'inspirant des heureuses relations d'amitié qui unissent les deux pays,

Désireux d'assurer, conformément aux principes consacrés par le Pacte de la Société des
Nations, le règlement pacifique de tous les différends, de quelque nature qu'ils soient, qui
viendraient à diviser la Tchécoslovaquie et la Lettonie,

Ont résolu de conclure une convention à cet effet et ont nommé pour Leurs
Plénipotentiaires respectifs, à savoir:

Le président de la République Tchécoslovaque:
monsieur Edvard Beneš, Ministre des Affaires Etrangères;

Le président de la République de Lettonie:
monsieur Voldemārs Salnais, Ministre des Affaires Etrangères;

Lesquels, après s'être communiqués leurs pleins pouvoirs, trouvés en bonne et due forme,
sont convenus des articles suivants:

Les Hautes Parties Contractantes s'engagent réciproquement à régler, dans tous les
cas, par voie pacifique et d'après les méthodes prévues par la présente Convention, tous les
différends de quelque nature qu'ils soient, qui viendraient à s'élever entre la
Tchécoslovaquie et la Lettonie après la date de l'entrée en vigueur de la présente

Convention, et qui n'auraient pu être résolus par les procédés diplomatiques ordinaires.

Article 2

Tous différends entre les Hautes Parties Contractantes de quelque nature qu'ils soient, et qui n'auraient pu être réglés à l'amiable par les procédés diplomatiques ordinaires seront soumis pour jugement, soit à un tribunal arbitral, soit à la Cour permanente de Justice internationale, ainsi qu'il est prévu ci-après.

Les différends pour la solution desquels une procédure spéciale est prévue par d'autres conventions en vigueur entre les Hautes Parties Contractantes seront réglés conformément aux dispositions de ces conventions.

Article 3

Avant toute procédure arbitrale ou avant toute procédure devant la Cour permanente de Justice internationale, le différend sera soumis à fin de conciliation à une Commission internationale permanente, dite Commission permanente de conciliation, constituée conformément à la présente Convention.

Article 4

S'il s'agit d'un différend dont l'objet, d'après la législation intérieure de l'une des Parties, relève de la compétence des tribunaux de celle-ci, le différend ne sera soumis à la procédure prévue par la présente Convention qu'après jugement passé en force de chose jugée et rendu dans des délais raisonnables par l'autorité judiciaire nationale compétente.

Article 5

La Commission permanente de conciliation prévue à l'article 3 sera composée de cinq membres, qui seront désignés comme il suit, à savoir: les Hautes Parties Contractantes nommeront chacune un Commissaire choisi parmi leurs nationaux respectifs et désigneront, d'un commun accord, les trois autres Commissaires parmi les ressortissants

de tierces Puissances; ces trois Commissaires devront être de nationalité différente et, parmi eux, les Hautes Parties Contractantes désigneront le Président de la Commission.

Les Commissaires sont nommés pour trois ans; leur mandat est renouvelable. Ils resteront en fonctions jusqu'à leur remplacement, et, dans tous les cas, jusqu'à l'achèvement de leurs travaux en cours au moment de l'expiration de leur mandat.

Il sera pourvu, dans le plus bref délai, aux vacances qui viendraient à se produire, par suite de décès, de démission ou de quelque autre empêchement, en suivant le mode fixé pour les nominations.

Article 6

La Commission permanente de conciliation sera constituée dans les six mois à partir de la date où une des Hautes Parties Contractantes en demandera à l'autre création.

Si la nomination des Commissaires à désigner en commun n'intervenait pas dans ce délai ou, en cas de remplacement, dans les trois mois à compter de la vacance du siège, le Président de la Cour permanente de Justice internationale ou, s'il est ressortissant d'un des Hautes Parties Contractantes, le Vice-Président ou le membre le plus ancien la Cour, qui n'est ressortissant d'aucune des Hautes Parties Contractantes, sera, à défaut d'autre entente, prié de procéder aux désignations nécessaires.

Article 7

La Commission permanente de conciliation sera saisie par voie de requête adressée au Président par les deux Parties agissant d'un commun accord ou, à défaut, par l'une ou l'autre des Parties.

La requête, après avoir exposé sommairement l'objet du litige, contiendra l'invitation à la Commission de procéder à toutes mesures propres à conduire à une conciliation.

Si la requête émane d'une seule des Parties, elle sera notifiée par celle-ci sans délai à la Partie adverse.

Article 8

Dans un délai de quinze jours à partir de la date où la Commission permanente de conciliation aura été saisie du différend, remplacer son Commissaire par une personne possédant une compétence spéciale dans la matière.

La Partie qui userait de ce droit en fera immédiatement la notification à l'autre Partie; celle-ci aura, dans ce cas, la faculté d'agir de même dans un délai de quinze jours à partir de la date où la notification lui sera parvenue.

Article 9

La Commission permanente de conciliation aura pour tâche d'élucider les questions en litige, de recueillir à cette fin toutes les informations utiles par voie d'enquête ou autrement et de s'efforcer de concilier les Parties. Elle pourra, après examen de l'affaire, exposer aux Parties les termes de l'arrangement qui lui paraîtrait convenable et leur impartir un délai pour se prononcer.

À la fin de ses travaux, la Commission dressera un procès verbal constatant, suivant le cas, soit que les Parties se sont arrangées, et s'il y a lieu, les conditions de l'arrangement, soit que les Parties n'ont pu être conciliées.

Les travaux de la Commission devront, à moins que les Parties en conviennent différemment, être terminés dans le délai de six mois à compter du jour où la Commission aura été saisie du litige.

Article 10

À moins de stipulation spéciale contraire, la Commission permanente de conciliation réglera elle-même sa procédure qui, dans tous les cas, devra être contradictoire. En matière d'enquêtes la Commission, si elle n'en décide autrement à l'unanimité, se conformera aux dispositions du Titre III /Des Commissions internationales d'enquête/ de la Convention de La Haye du 18 Octobre 1907 pour le règlement pacifique des conflits internationaux.

Article 11

La Commission Permanente de conciliation se réunira, sauf accord contraire entre les Parties, au lieu désigné par son Président.

Article 12

Les travaux de la Commission permanente de conciliation ne sont publics que par une décision prise par la Commission avec l'assentiment des Parties.

Article 13

Les Parties seront représentées auprès de la Commission permanente de conciliation par des agents ayant mission de servir d'intermédiaire entre elles et la Commission; elles pourront, en outre, se faire assister par des conseils et experts nommés par elles à cet effet et demander l'audition de toutes personnes dont le témoignage leur paraîtrait utile.

La Commission aura, de son côté, la faculté de demander des explications orales aux agents, conseils et experts des deux Parties ainsi qu'à toutes personnes qu'elle jugerait utiles de faire comparaître avec l'assentiment de leur Gouvernement.

Article 14

Sauf disposition contraire de la présente Convention, les décisions de la Commission permanente de conciliation seront prises à la majorité des voix.

Article 15

Les Hautes Parties Contractantes s'engagent à faciliter les travaux de la Commission permanente de conciliation et, en particulier, à lui fournir dans la plus large mesure possible tous documents et informations utiles, ainsi qu'à user des moyens dont elles disposent pour lui remettre de procéder sur leur territoire et selon leur législation à la citation et à l'audition de témoins ou d'experts et à des transports sur les lieux.

Article 16

Pendant la durée des travaux de la Commission permanente de conciliation, chacun des Commissaires recevra une indemnité dont le montant sera arrêté, d'un commun accord, entre les Hautes Parties Contractantes qui en supporteront chacune une part égale. Les frais auxquels donnerait lieu le fonctionnement de la Commission seront également partagés par moitié.

Article 17

A défaut de conciliation devant la Commission permanente de conciliation, les différends au sujet desquels les parties se contesteraient réciproquement un droit seront soumis d'un commun accord par voie de compromis, soit à la Cour permanente de Justice internationale, dans les conditions et suivant la procédure prévue par son statut, soit à un tribunal arbitral, dans les conditions et suivant la procédure prévue par la Convention de La Haye du 18 Octobre 1907 pour le règlement pacifique des conflits internationaux.

A défaut d'accord entre les Parties sur le compromis et après un préavis d'un mois, l'une ou l'autre d'entre elles aura la faculté de porter directement par voie de requête le différend devant la Cour permanente de Justice internationale.

Dispositions générales

Article 18

Dans tous les cas et notamment si la question au sujet de laquelle les Parties sont divisées résulte d'actes déjà affectués ou sur le point de l'être, la Commission permanente de conciliation ou, si celle-ci ne s'en trouvait plus saisie, le Tribunal arbitral ou la Cour permanente de Justice internationale statuant conformément à l'article 41 de son statut, indiqueront; s'il y a lieu et dans le plus bref délai possible, quelles mesures provisoires doivent être prises. Chacune des Hautes Parties Contractantes s'engage à s'y conformer, à s'abstenir de toute mesure susceptible d'avoir une répercussion préjudiciable à l'exécution de la décision ou aux arrangements proposés par la Commission permanente

de conciliation, et en général, à ne procéder à aucun acte, de quelque nature qu'il soit, susceptible d'aggraver ou d'étendre le différend.

Article 19

La présente Convention reste applicable entre les Hautes Parties Contractantes encore que d'autres Puissances aient également un intérêt dans le différend.

Article 20

La présente Convention sera communiquée pour enregistrement à la Société des Nations conformément à l'article 18 du Pacte.

Article 21

La présente Convention sera ratifiée. Les ratifications en seront échangées à Praha.

Elle entrera en vigueur dès l'échange des ratifications et aura une durée de cinq ans à compter de son entrée en vigueur. Si elle n'est pas dénoncée six mois avant l'expiration de ce délai, elle sera considérée comme renouvelée pour une période de cinq années et ainsi de suite.

Si, lors de l'expiration de la présente Convention, une procédure quelconque en vertu de cette Convention se trouvait pendante devant la Commission permanente de conciliation, devant un tribunal arbitral ou devant la Cour permanente de Justice internationale, cette procédure serait poursuivie jusqu'à son achèvement.

En foi de Quoi, les Plénipotentiaires sunommés ont signé la présente Convention et y ont apposé leurs cachets.

Fait à Genève, en double exemplaire, le 11 Octobre 1933.

Dr. Edvard Beneš

W. Salnais

Pleins Pouvoirs.

Une Convention de conciliation, de règlement judiciaire et d'arbitrage entre la République Tchécoslovaque et la République de Lettonie devant être signée nous avons nommé et par les présentes nommons

Monsieur Edvard Beneš,
Ministre des Affaires Etrangères de la République Tchécoslovaque,
notre plénipotentiaire et lui conférons tout pouvoir et mandement à négocier, et le cas échéant, à signer, sous réserve de ratification, la Convention susmentionnée.

Fait à Topolcianky, le 30 septembre 1933.

T. G. Masaryk

Par le Président de la République le Ministre des Affaires Etrangères:

Dr Edvard Beneš

ĀMA, Līgumu arhīvs, 1933, L. 1.022a, Oriģināls, mašīnraksts

7

1938. gada 22. novembrī, Rīga – Izraksts no ČSR sūtņa P. Barāčeka-Žakē ziņojuma Ārlietu ministrijai Prāgā, kas attiecas uz Latvijas nostāju pret septembra krīzi.

[...] ^{a)}

Ir loģiski, ka Latvijas valdības nostāju septembra notikumos noteica tās neitralitātes politikas principi. Par Latvijas viedokli attiecībā uz Centrāleiropas problēmu un kara konfliktu tika sīki referēts kārtējos ziņojumos no šejienes ar Nr. 288 /konf./ 38, 21.IX 1938, Nr 293 /konf./ 38, 26. IX 1938 un Nr 296 /konf./ 38, 27. IX 1938. Pieklājas tikai piebilst, ka visas latviešu tautas simpātijas neierobežoti bija Čehoslovākijas pusē. Jau tūdaļ pašā krīzes sākumā daudzi Latvijas pilsoņi pieteicās brīvprātīgajā militārajā un samaritāniešu dienestā un sūtniecībā nemitīgi pienāca mutiski un rakstiski simpātiju izpaudumi un varmācības politi-

kas nosodījums. Minhenes konferences rezultāti un Vīnes šķīrējtiesas spriedums izraisīja pilnīgu sašutumu.

Arī oficiālās personas, ņemot vērā visu rezervētību un lojālo neitralitāti, personiskos kontaktos neslēpa savas draudzīgās jūtas pret Čehoslovākiju. Turklāt nebūt ne maza loma ir tam apstāklim, ka notikumiem Centrāleiropā obligāti jāizsauc nopietnas raizes par Latvijas nākotni.

[...] ^{b)}

ĀMA, PZ Rīga 1938, III. ceturkšņa ziņojums. Oriģināls, mašīnraksts

a) Izlaistas rindkopas, kas attiecas uz Latvijas iekšpolitiku minētājā laika posmā.

b) Izlaistas rindkopas, kas attiecas uz citām Latvijas ārpolitiskajām problēmām.

2. Čehijas Republikas (Čehoslovākijas) diplomātisko pārstāvniecību adreses Latvijā (*Rīgā*)

1921. g. aprīlis – 1922. g. jūnijs	Skolas iela 34
1922. g. 1. jūlijs – 1931. g. 30. jūnijs	Strēlnieku iela 9
1931. g. 1. jūlijs – 1939. g.	Elizabetes iela 41/43, dzīv. Nr. 2
1993. - 1996. g.	Lāčplēša iela 13, 25. telpa
1996. – 2001. g.	Elizabetes 29
No 2001. g.	Elizabetes 29a

Tādi mūsdienās izskatās nami, kuros bija čehoslovāku diplomātisko pārstāvniecību rezidences. Pa kreisi – nams Elizabetes ielā 41/43, pa labi – nams Strēlnieku ielā 9

3. Čehoslovākijas diplomātiskie pārstāvji Latvijā laika posmā no 1921. līdz 1938. gadam

16.4.1921-1.9.1928	Jozefs Košeks	Konsuls	Rīgā ieradās 1921. gada aprīļa vidū Iecelts par konsulu 16.4.1921 Audience pie Z.A. Meijerovica 21.4.1921 Ekzekvatūra piešķirta 3.6.1921 Pārcelts uz ministriju 1.9.1928
13.6.1927 –15.6.1935	Dipl. med. Vāclavs Girza	Ārkārtējais sūtnis un pilnvarotais ministrs ar rezidenci Varšavā	
1928 (IX.)-1.8.1932	Čeņeks Vrabecs	CDA padomnieka pakāpē	
1932-1938 (VI.) (12.VII.1935 kā sūtnis)	Jaroslavs Līpa	CDA, no 12.7.1935 ārkārtējais sūtnis un pilnvarotais ministrs	
1938 (1.7.)-1939 (III.)	Pavels Barāčeks-Žakē	Ārkārtējais sūtnis un pilnvarotais ministrs	

4. ČSFR un ČR diplomātiskās pārstāvniecības attīstība 90. gados

30.5.1990	Latvijas ārlietu ministru J. Jurkānu apmeklē Maskavas vēstniecības 1. sekretārs Jozefs Macišāks [<i>Josef Macišák</i>]
9.10.1991	Maskavas vēstniecības 1. sekretārs Jozefs Macišāks iesniedz ārlietu ministram J. Jurkānam akreditācijas rakstu, ar kuru tiek nozīmēts par ČSFR pārstāvi Latvijā, Lietuvā un Igaunijā. Sarunas laikā apspriesta diplomātisko pārstāvniecību atvēršana Rīgā un Prāgā
6.6.1992	Iecelts ČSFR vēstnieks Lietuvā Jurajs Nemešs [<i>Juraj Nemeš</i>], vienlaikus akreditēts par CDA Latvijā
5.4.1993	Jaroslava Jeslīnkova [<i>Jaroslava Jeslínková</i>] iesniedz akreditācijas rakstu kā CDA Latvijā (ar rezidenci Viļņā)
17.5.1994	Jaroslava Jeslīnkova akreditēta par ārkārtējo un pilnvaroto vēstnieci ar rezidenci Viļņā
1994-1997	Ladislavs Hnāts [<i>Ladislav Hnát</i>], 1. sekretārs, tirdzniecības padomnieks ar rezidenci Rīgā
1996-1998	Vāclavs Dvoržāčeks [<i>Václav Dvořáček</i>], padomnieks, CDA ar rezidenci Rīgā
15.9.1998	Jana Bulenova [<i>Jana Bulenová</i>] akreditēta par ārkārtējo un pilnvaroto vēstnieci ar rezidenci Rīgā

5. LĪGUMTIESISKĀ BĀZE

Tā kā Baltijas valstis nepārņēma nekādas bijušās Padomju savienības juridiskās saistības, bija nepieciešams izveidot pavisam jaunu bilaterālo līgumtiesisko bāzi.

Pēc Latvijas puses ierosinājuma abas puses 1999. gadā apmainījās ar notām, kurās apliecināts, ka savstarpējās attiecībās ir spēkā tikai tie līgumi, kas noslēgti starp neatkarīgo Latvijas Republiku un Čehijas Republiku pēc 1993. gada 1. janvāra.

Spēkā esošās vienošanās starp ČR un Latviju

1. Latvijas Republikas valdības un Čehijas Republikas valdības **Nolīgums par tirdzniecības un ekonomiskajiem sakariem un sadarbību zinātnē un tehnikā** (Rīgā, 22.9.1993)
2. Latvijas Republikas valdības un Čehijas Republikas valdības **Līgums par savstarpējo atteikšanos no vīzām** (Rīgā, 22.9.1993)
3. Vienošanās starp ČR Aizsardzības ministriju un Latvijas Republikas Aizsardzības ministriju **par savstarpējo sadarbību** (Prāga, 29.11.1993)
4. Latvijas Republikas un Čehijas Republikas **Konvencija par nodokļu dubultās uzlikšanas un nodokļu nemaksāšanas novēršanu** (Rīga, 25.10.1994)
5. Latvijas Republikas valdības un Čehijas Republikas valdības **Līgums par ieguldījumu veicināšanu un savstarpēju aizsardzību** (Rīga, 25.10.1994)
6. Latvijas Republikas valdības un Čehijas Republikas valdības **Brīvās tirdzniecības līgums** (Rīga, 15.4.1996)
7. Latvijas Republikas valdības un Čehijas Republikas valdības **Līgums par pasažieru un kravas starptautiskajiem pārvadājumiem ar autotransportu** (Budapešta, 29.5.1996)
8. Vienošanās starp ČR Aizsardzības ministriju un Latvijas Republikas Aizsardzības ministriju **Par informācijas apmaiņu un sadarbību militārās pētniecības un attīstības jomā** (Prāga, 31.3.1999)
9. Latvijas Republikas valdības un Čehijas Republikas valdības **Līgums par gaisa satiksmi** (Prāga, 10.5.1999)
10. Latvijas Republikas valdības un Čehijas Republikas valdības **Līgums par sadarbību kultūrā** (Prāga, 10.5.1999)

11. Vienošanās starp ČR Aizsardzības ministriju un Latvijas Republikas Aizsardzības ministriju **Par klasificētās militārās informācijas aizsardzību** (Prāga, 10.5.1999)
12. ČR Lauksaimniecības ministrijas un LR Zemkopības ministrijas **Līgums par sadarbību lauksaimniecībā un Līgums par sadarbību augu aizsardzības jomā** (Rīga, 1.11.1999)
13. ČR Izglītības, jaunatnes un sporta ministrijas un LR Izglītības un zinātnes ministrijas **Līgums par sadarbību izglītībā un zinātnē no 1999. līdz 2001. gadam** (Rīgā, 1.11.1999)
14. **Līgums par rūpniecisko sadarbību aizsardzības jomā** (Rīga, 21.6.2000). Starpvaldību **Līgums par slepenās informācijas aizsardzību** (Prāga, 16.10.2000, spēkā stājās 1.1.2001)
15. Starpvaldību **Līgums par sadarbību cīņā pret terorismu, nelikumīgu tirdzniecību ar narkotikām un psihotropām vielām un organizēto noziedzību** (Prāga, 14.11.2000)
16. ČR Reģionālās attīstības ministrijas un LR Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas **Līgums par sadarbību tūrisma jomā** (Rīga, 11.5.2001)

6. Čehijas un Latvijas saimnieciskie sakari

Tirdznieciskajiem un ekonomiskajiem sakariem starp Čehiju un Latviju ir augšupejoša tendence – it sevišķi saistībā ar brīvās tirdzniecības līguma noslēgšanu 1996. gadā. Tirdznieciskās apmaiņas apjoms stabili palielinās, izņēmums bija vienīgi Krievijas krīzes periods, kas skāra Latvijas ekonomiku. Tirdzniecības balance ar Latviju ir ilgu laiku pozitīva. Čehijas Republika uz Latviju eksportē plašu ražojumu spektru, galvenokārt ar augstu pievienoto vērtību, transporta līdzekļus, tehnoloģijas un patēriņa preces. Pēdējā laikā sākas palielināties imports no Latvijas un reeksports. Tā galvenās pozīcijas ir koksnes izstrādājumi, galvenokārt kokskaidu izstrādājumi, tekstilpreces un zivju produkti.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	I.-VIII.. 2001
ČR eksports	6,0	18,5	20,2	24,0	28,4	63,5	42,3	45,2	36,8/+34%
ČR imports	2,9	2,8	7,0	6,5	5,0	6,1	5,9	8,0	9,0/+112%
Apgrozījums	8,9	21,3	27,2	30,5	33,4	69,6	48,2	53,2	45,8/+43%
Balance	+3,1	+15,7	+13,2	+17,5	+23,4	+57,4	+36,4	+37,2	+27/+19%

Tirdzniecība ar ČR (milj. USD, % izmaiņas pret tādu pašu laika posmu 2000. gadā, pēc ČR Finanšu ministrijas datiem)